

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Puranen-Impola, Karoliina

Title: Toiseutettujen epäuskottaviksi väitetyt tarinat : lastensuojelun sijaishuollossa ilmennyt kaltoinkohtelu lehdistössä toisen maailmansodan jälkeen

Year: 2023

Version: Published version

Copyright: © 2023 kirjoittaja

Rights: CC BY-NC-ND 4.0

Rights url: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

Please cite the original version:

Puranen-Impola, K. (2023). Toiseutettujen epäuskottaviksi väitetyt tarinat : lastensuojelun sijaishuollossa ilmennyt kaltoinkohtelu lehdistössä toisen maailmansodan jälkeen. *Lähihistoria*, 2(2), 72-108. <https://doi.org/10.61559/lh.128675>

Toiseutettujen epäuskottaviksi väitetyt tarinat. Lastensuojelun sijaishuollossa ilmennyt kaltoinkohtelu lehdistössä toisen maailmansodan jälkeen

Abstrakti

Tässä artikkelissa tarkastelen lastensuojelun sijaishuollossa tapahtuneesta kaltoinkohtelusta julkaistua lehdistökirjoittelua. Artikkelin aineiston muodostavat Kansalliskirjaston digitaaliarkistoon tallennetut lehtiartikkelit, joissa kirjoitettiin lastensuojelussa ilmenneestä kaltoinkohtelusta noin vuosina 1948–2020. Artikkelissa osoitan, että kaltoinkohtelutapauksia nousi julkisuuteen erityisesti 1950-luvulla. Ilmiötä ei kuitenkaan saatu kitkettyä, ja sijaishuollossa tapahtunutta kaltoinkohtelua on ilmennyt vielä 2000-luvullakin. Analysoin artikkelissa niitä reittejä, joita pitkin tapaukset ovat nousseet laajempaan tietoisuuteen sekä tarkastelen tekijöitä, jotka ovat mahdollisesti osaltaan tuottaneet ilmiön ympärillä vallinnutta hiljaisuutta. Kiinnitän huomiota myös siihen, missä määrin sijoitettuja lapsia ja heidän tarinaansa on toiseutettu ja marginalisoitu. Pohdin, miten toiseuttaminen osaltaan vaikutti kaltoinkohtelun ympärillä vallinneeseen hiljaisuuteen sekä sen pitkittyneeseen luonteeseen.

Johdanto

Suomalaisen lastensuojelun menneisyydestä löytyy lukuisia esimerkkejä erilaisista kaltoinkohtelun muodoista.¹ Sijaishuollon piirissä olleiden lasten hoitoa on laiminlyöty, heidän hoitonsa on ollut puutteellista ja heitä on kohdeltu väkivaltaisesti monin eri tavoin.² Ilmiö ei ole myöskään yksinomaan menneisyyttä. Julkisuuteen toisinaan nousevat tapaukset herättävät pohtimaan, miksi asiaan ei ole puututtu ja miksi siitä ei kerrottu aiemmin. Tässä

artikkelissa analysoin tapauksia koskevaa lehdistökirjoittelua toisen maailmansodan jälkeisenä aikana.

Suomalaisen lastensuojelun menneisyys on viimeisten vuosikymmenten aikana ollut enenevässä määrin tutkijoita kiinnostanut aihe.³ Panu Pulma ja Oiva Turpeinen tarkastelivat lastensuojelun pidempiaikaista kehitystä vuonna 1987 julkaistussa teoksessaan *Suomen lastensuojelun historia*.⁴ Myös Timo Harrikari ja Juha Hämäläinen ovat tutkimuksissaan tarkastelleet lastensuojelun pidempiä kaaria sekä sen lainsäädännöllistä ja oppihistoriallista kehitystä.⁵ Viime vuosina huomiota on kiinnitetty erityisesti lastensuojelun piirissä olleiden kokemuksiin ja lastensuojelulaitosten arkeen. Muiden muassa Elina Pekkarisen, Kaisa Vehkalahden, Susanna Hoikkalan, Erja Sauraman ja Antti Malisen tutkimukset ovat kartoittaneet lastensuojelun historiaa yksittäisten tapausten ja laitosten tasolla. Nämä tutkimukset ovat huomioineet sijaishuollon piirissä olleiden henkilöiden ääntä aiemmasta, instituutiokeskeisemmästä lähestymistavasta poikkeavalla tavalla, tuoden esiin lastensuojelun piirissä koettua kaltoinkohtelua.⁶

Lasten kokemuksiin kiinnitettiin erityistä huomiota vuonna 2016 julkaisussa, sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen tilaamassa raportissa, jossa tutkittiin lastensuojelun sijaishuollon piirissä olleiden kokemuksia ja kiinnitettiin huomiota moniin epäkohtiin, erilaiset sijaishuollon instituutiot huomioon ottaen. Raportti toi esiin laajan kirjon erilaisia kaltoinkohtelun muotoja. Yksi johtopäätöksistä oli, ettemme edelleenkään tiedä aiheesta riittävästi ja uutta tutkimusta tarvitaan.⁷

Vastaavia raportteja on laadittu 1990-luvulta alkaen laajalti myös kansainvälisesti. Tulokset ovat usein olleet samankaltaisia, valtiosta riippumatta. Ongelmia on ilmennyt niin perhesijoituksissa kuin laitoshuollossakin, ja todetut epäkohdat ovat olleet monen muotoisia. Raporteissa on tuotu esiin, että lastensuojelun sijaishuollossa tapahtunut kaltoinkohtelu on ollut yleistä lähestulkoon kaikkialla. Kaltoinkohtelua on ilmiönä selitetty eri tavoin riippuen valtiollisesta kontekstista ja sijaishuollon järjestämisen tavasta. Raportoidut kaltoinkohtelun muodot ovat kuitenkin olleet silmiinpistävästi samankaltaisia paikasta riippumatta, mikä on edelleen alleviivannut tarvetta syventää ymmärrystämme lapsiin näissä konteksteissa kohdistetun kaltoinkohtelun taustasyistä.⁸

Ongelman laajuus korostaakin sen tutkimuksellista merkitystä. Emme edelleenkään tiedä tarpeeksi siitä, miksi kaltoinkohtelu jatkuu sitkeästi tapauksesta toiseen. Sijaishuollossa koettua kaltoinkohtelua ja sen historiaa

määrittää lisäksi syvä hiljaisuus ja asiasta kertomisen vaikeus. Niin kaltoinkohtelun uhrien kuin sivusta seuranneiden on ollut vaikea puhua siitä, ja ilmiö onkin monesti jäänyt piiloon ja siitä on vaiettu niin viranomaistaholla kuin laajemmin yhteiskunnassa.⁹ Aikalaisten käsityksissä kaltoinkohtelusta ja sen yleisyydestä riittää tutkittavaa. Lisäksi myös siihen olisi syytä perehtyä tarkemmin, missä määrin sijoitettuna oleminen on leimannut tai toiseuttanut lasta.¹⁰ On ylipäätään tärkeää syventää ymmärrystämme niistä mekanismeista, jotka ovat hiljentäneet tapauksista kertovien ääntä, niin yksilötasolla kuin laajemminkin. Vain näin voimme ehkäistä kaltoinkohtelua tulevaisuudessa.

Tässä artikkelissa tarkastelen kaltoinkohtelua käsittelevää lehdistökirjoittelua. Tarkastelun lähtökohdat ovat historian tutkimuksessa, mutta tutkimus liikkuu myös esimerkiksi sosiaalityön tutkimuksen kentällä. Kaltoinkohtelulla viitataan lasten erilaiseen väkivaltaiseen kohteluun. Käsite kattaa niin ruumiillisen, henkisen kuin seksuaalisenkin väkivallan eri muodot. Kaltoinkohtelu voi olla myös lasten hoidon ja perustarpeiden laiminlyöntiä sekä vaikkapa liian raskaan työn teettämistä. Lisäksi väkivalta voi olla rakenteellista, erilaisista lastensuojelun ja sen sijaishuollon järjestelmään liittyvistä toimintatavoista ja käytänteistä kumpuavaa.¹¹ Lastensuojelun sijaishuollolla viitataan sijaishuollon toteuttamisen paikkoihin, laitoksiin ja instituutioihin, kuten lastenkoteihin, koulukoteihin ja perhehoitoon.¹²

Tutkin artikkelissa ennen kaikkea sitä, kenen ääni lehdistöön nousseissa kaltoinkohtelusta kertovissa tapauksissa on kuulunut ja miten kertomuksiin on suhtauduttu. Analysoin, missä määrin sijoitettuja tai heidän läheisiään on kirjoituksissa kuultu ja pohdin, millaiset tekijät saattoivat vahvistaa tapausten ympärillä vallinnutta hiljaisuutta. Kiinnitän huomiota myös niihin reitteihin, joiden kautta tapaukset ovat tulleet julki ja viranomaisten tietoisuuteen. Lisäksi on kiinnostavaa, milloin kaltoinkohtelutapauksia on noussut esiin ja kuinka kauan ne ovat herättäneet keskustelua. Entä ovatko sijoitetut itse kertoneet kokemuksistaan?

Hyödynnän tutkimuksessa *toiseuttamisen* käsitettä. Tällä viitataan prosesseihin ja erontekoihin, joilla yksilöistä tai ryhmistä tehdään ”toisia”, kuten vähempiarvoisia tai normeista poikkeavia. Toiseuttamisen prosessit kietoutuvat valtahierarkioihin ja niiden tutkiminen tuo esiin yksilöiden eriarvoisen aseman. Toiseuttaminen on mekanismi, jolla luodaan ja vahvistetaan normia sekä määritellään yhä uudelleen niitä tapoja, joilla ”toiset” siitä poikkeavat. Toiseuttamisen ja toiseuden käsitteitä on hyödynnetty esimerkiksi representaatiotutkimuksessa, ja sovellan niitä vastaavalla tavalla myös tässä ar-

tikkelissa. Tarkastelen, miten lastensuojelun sijaishuollon piiriin kuuluneita lapsia on lehdistössä esitetty ja minkälaisia stereotyyppioita heihin on liitetty.¹³

Tutkimuksen pääasiallisen aineiston muodostavat Kansalliskirjaston digitaaliarkistoon tallennetut sanoma- ja aikakauslehdet sekä pienpainatteet ja niissä ilmestyneet, lastensuojelun epäkohtia tarkastelevat kirjoitukset 1940-luvun lopulta 2020-luvulle. Aineisto ei muodosta täydellistä kokonaisuutta, sillä digitaaliarkisto täydentyy monien nimekkeiden osalta edelleen. Digitaaliarkiston hyödyntäminen mahdollistaa kuitenkin ilmiön tarkastelun uudella ja aiempaa kokonaisvaltaisemmalla tavalla. Vaillinaisesta digitoinnista huolimatta arkistoon tekemäni haut tuottivat useita tuhansia tuloksia. Artikkelin aineistoa kootessa digitointi kattoikin kaikki tai lähes kaikki tarkastelussa olevat vuodet useista ruotsinkielisistä julkaisuista ja muiden muassa lehdistä *Etelä-Suomen Sanomat*, *Länsi-Savo*, *Hufvudstadsbladet*, *Uusi Suomi* ja *Maaseudun Tulevaisuus*. *Helsingin Sanomia* oli puolestaan digitoitu vuoteen 1972 saakka ja edelleen 2000-luvulla.¹⁴

Tiettyjen nimekkeiden vaillinainen digitalisointi ei olekaan este Kansalliskirjaston digitaaliarkiston käytölle, sillä olennaisempaa on riittävän suuren otoksen saaminen ilmiön tunnistamiseen. Kansalliskirjaston digitaaliarkistoon aineiston kokoamiseen mennessä tallennetut nimekkeet mahdollistavat artikkelissa esittämiini tutkimuskysymyksiin vastaamisen ja sen arvioinnin, miten, miksi ja millaiset kaltoinkohtelua koskevat tapaukset ovat nousseet julkisuuteen. Lisäksi ne nimekkeet, joiden digitalisointi on jo pidemmällä, täydentävät toisten lehtien digitalisoinnissa ilmeneviä puutteita. Painotan artikkelissa kuitenkin erityisesti ajanjakson varhaisempien vuosia, joiden osalta digitointi on usein kattavinta.

Lehdet itsessään tai niiden mahdolliset lehtikohtaiset kannanilmaisut eivät myöskään ole tämän artikkelin keskiössä. Nostan analyysissa lehtien poliittisia kantoja esiin vain silloin, kun se on esimerkiksi lehden puoluepoliittisen sitoumuksen kannalta ilmeistä. Artikkelin lähtökohtana ei ole lehtien keskinäinen vertailu, vaikka sitäkin mahdollisuuksien rajoissa teen. Näen lehdet ensisijaisesti kanavina, joiden kautta kaltoinkohdellut ovat saaneet tai pyrkineet saamaan ääntään kuuluviin tai heidän tarinaansa on kerrottu jonkun muun toimesta. Yksittäisiä lehtiä ja niiden kantoja kiinnostavampi kysymys on, miten kaltoinkohtelun kokemuksista on kerrottu ja miten kokemuksiin on suhtauduttu.

Lehtien sivuille päätyvät tapaukset ovat jo lähtökohtaisesti valikoituneita eivätkä siis kerro koko totuutta tarkasteltavasta ilmiöstä. Sanomalehtien uu-

tisjutuilta vaaditaan aina esimerkiksi jonkinlaista uutisarvoa ja ajankohtaisuutta, jotta niitä julkaistaisiin.¹⁵ Myös kaltoinkohtelutapauksista kirjoittelu on sidoksissa uutisarvoon. Lehtikirjoitusten pohjalta ei voi siis antaa tyhjentävää vastausta esimerkiksi siihen, miksi kaltoinkohtelua ei ole saatu ilmiönä kitkettyä tai mistä pitkittyminen ja toisaalta ilmiön ympärillä vallitseva hiljaisuus on mahdollisesti johtunut. Lehtikirjoittelu tarjoaa kuitenkin väylän asian analysoimiseen. Lisäksi lehdistö voidaan tulkita eräänlaiseksi yhteiskunnan peiliksi. Se toimii yhtenä yhteiskunnallisen keskustelun merkittävänä areenana heijastellen yhteiskunnassa vallitsevia näkemyksiä laajemminkin.¹⁶ Lehtikirjoitukset kertovat näin ollen, miten sijoitettujen kertomaan on suhtauduttu ja minkälaiset asiat näyttävät määrittäneen suhtautumista laajemminkin yhteiskunnassa.

Tutkimusaineistoni käsittää monia erilaisia tekstityyppejä, kuten lukijakirjeitä, uutistekstejä, pääkirjoituksia, kolumneja ja pakinoita sekä muita lehtikirjoituksia. Näistä yleisönosastopalstoilla ilmestyneet lukijakirjeet ovat vähiten sidoksissa lehden omaan kantaan. Pääkirjoitukset edustavat selkeimmin lehden varsinaista linjaa, kolumnit ja pakinat puolestaan toimittajien näkökulmia. Uutistekstit sitä vastoin saattavat olla alun perin Suomen Tietotoimiston (STT) tuottamia ja useammassa lehdessä ilmestyneitä. Uutistekstitkään eivät siis suoraan kerro lehden näkökulmasta.¹⁷ Toisaalta niin uutistekstit kuin lukijakirjeetkin ovat aina toimituksellisen työn läpikäyneitä ja valikoituja: syystä tai toisesta ne on koettu julkaisemisen arvoisiksi. Niidenkin voi ajatella heijastelevan jotain lehden linjasta tai tehtävästä tai vähintään aiheen ajankohtaisuudesta.¹⁸

Tutkimusaineiston muodostin hakemalla digitaaliarkistosta sanoma- ja aikakauslehtiä sekä pienpainatteita yhdistelemällä hakusanoja lastenkoti, koulukoti, poikakoti, tyttökoti, kasvatusäiti, kasvatusisä ja kasvatus. Lisäksi tein hakuja sanojen ruotsinkielisillä vastinpareilla. Kävin hakujen tulokset systemaattisesti läpi poimien aineistoon ne lehtijutut, jotka ovat tutkimusaiheen kannalta kiinnostavia. Näitä tekstejä analysoin lähiluvun keinoin palaten tekstien pariin useita kertoja ja tarkastellen sitä, miten tapaus on noussut julkisuuteen, kuka kaltoinkohtelusta kulloinkin puhuu, millaisesta näkökulmasta ja miten tapaukseen on milloinkin suhtauduttu. Tekstianalyysissäni sovellan Jyrki Pöysän kuvausta lähiluvusta metodina. Pöysän tavoin pyrin luomaan ja sovittamaan yksityiskohdista laajempaa kokonaiskuvaa ja kokonaismerkitystä tarkastelemastani ilmiöstä.¹⁹

Myös tutkimuksen eettiset näkökohdat ovat pohtimisen arvoisia – siitäkin huolimatta, että hyödynnän artikkelissa julkisia aineistoja, joita erityiset

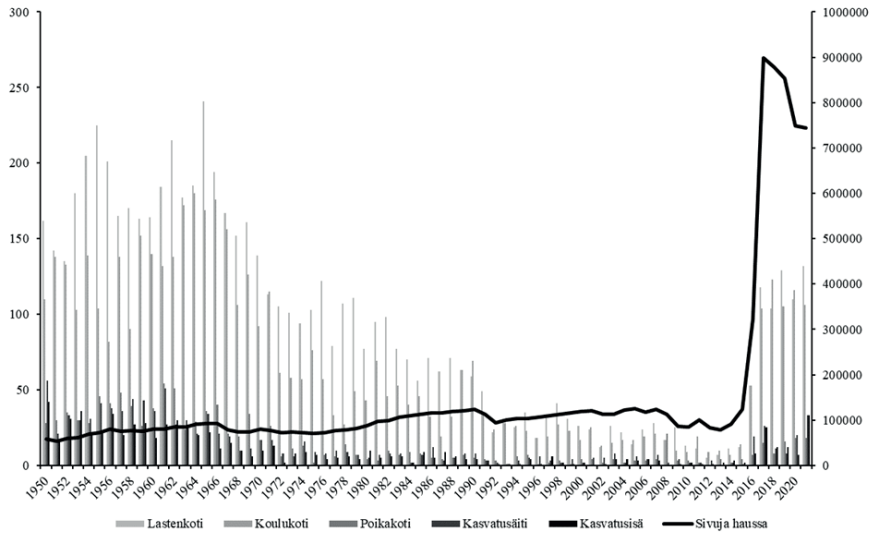
salassapitovaatimukset eivät säätele. Käyttämäni lehtiaineistot ovat periaatteessa kenen tahansa vapaasti saatavilla. Tutkimusaiheen sensitiivisyyden vuoksi tutkimuseettiset kysymykset nousevat kuitenkin keskeisiksi. Menneisyyden lehtiaineistot sisältävät monesti varsin yksityiskohtaista tietoa julki tulleista sijaishuollon epäkohdista. Tapauksiin liittyvät henkilöt ovat usein helposti tunnistettavissa lehtikirjoitusten perusteella, monesti jo otsikkotasolla. Tässä artikkelissa pyrin häivyttämään tätä tunnistettavuutta, enkä viittaa tarkkoihin lehtiartikkeleihin. Minulla ei ole myöskään syytä ottaa esiin tapahtumiin liittyneiden henkilöiden nimiä. Toisarvoisia tunnistetietoja, kuten sukupuolia ja vuosilukuja, tulen artikkelissa kuitenkin väistämättä mainitsemaan.

Artikkeli rakentuu siten, että käyn ensiksi läpi tarkastelemieni lehtikirjoitusten yleiskuvaa ja sitä, miten ja milloin sijaishuollossa ilmennyt kaltoinkohtelu on lehdistössä puhututtanut. Tämän jälkeen selvitän, miten tapaukset ovat nousseet julkisuuteen ja keiden ääni kirjoituksissa kuuluu pohtien samalla, mitä nämä seikat kertovat kaltoinkohtelusta ja siihen liittyvästä hiljaisuudesta. Lopuksi tarkastelen lehdistökeskustelussa kaltoinkohtelusta ilmenneitä näkemyksiä sekä sijoitettujen lasten toiseuttamista ja marginalisointia kaltoinkohtelun pitkittymisen ja sen ympärillä vallinneen hiljaisuuden vahvistajina.

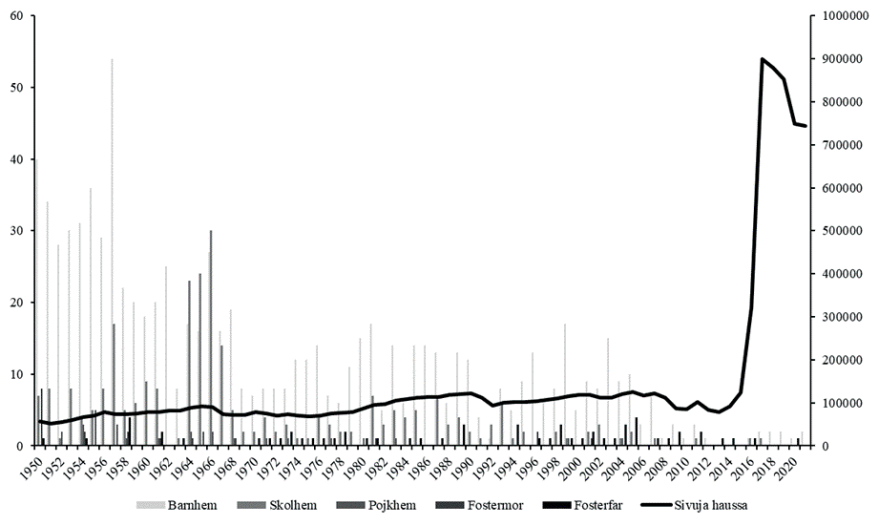
Kaltoinkohtelutapaukset lehdistössä

Muodostin tutkimukseni aineiston vuosien 2022 ja 2023 aikana. Tuolloin sanomalehtiarkistosta tehdyt haut käyttämilläni hakusanoilla ja niiden yhdistelmillä tuottivat useita tuhansia tuloksia. Yksinomaan hakusanapari lastenko* ja kasvatu* tuotti liki 7000 hakutulosta, kun haun aikavälinä olivat noin vuodet 1948–2020. Muilla hakusanapareilla vastaavuuksia tuli joitain tuhansia kullakin. Osa hakusanapareista tuotti myös keskenään samoja tuloksia.

Näistä lehtikirjoituksista poimin noin 300 tekstiä tarkempaan analyysiin. Jätin pääasiassa huomiotta hakutulokset, jotka koskivat lastensuojelun sijaishuollossa tapahtunutta kasvatusta yleisemmällä tasolla. Kaikki tarkemmin analysoimani kirjoitukset käsittelevät lastensuojelun sijaishuollossa tapahtunutta kaltoinkohtelua kertoen yksittäisistä kaltoinkohtelutapauksista tai ollen osa tapausten ympärillä käytyä laajempaa keskustelua.²⁰ Tein lisäksi joitain täydentäviä hakuja saadakseni paremman kuvan tietyistä tarkastelemistani tapauksista. Täydentävät haut nostivat tarkastelemieni lehtikirjoit-



Kuva 1. Tulokset suomenkielisillä hakusanoilla. Lähde: digi.kansalliskirjasto.fi.



Kuva 2. Tulokset ruotsinkielisillä hakusanoilla. Lähde: digi.kansalliskirjasto.fi.

tusten määrää joillain kymmenillä. Lehdet, joissa tarkastelemani kirjoitukset ilmestyivät, on esitetty liitteessä 1.

Kuviot 1 ja 2 havainnollistavat niiden mainintojen määriä, joita erilaiset lastensuojeluinstituutiot saivat erilaisissa lehtikirjoituksissa ja -ilmoituksissa tutkimallani aikavälillä. Kuvioissa on esitetty vuosittaisena pylväsdiagram-

mina kaikki osumat Kansalliskirjaston digiarkistoon tekemistäni hauista, kun sana kasvatu* on yhdistetty sanaan lastenko*, kouluko*, poikako*, kasvatusäi* tai kasvatusis* tai haut on tehty näiden ruotsinkielisillä vastinpareilla. Haussa mukana olleiden sivujen vuosittainen kokonaismäärä on esitetty viivadiagrammina toissijaisella akselilla. Tein myös hakuja sanoilla tyttöko* ja kasvatu*, mutta näillä hakusanoilla sain artikkelin aiheen kannalta keskimääräistä vähemmän relevantteja tuloksia, ja niissä käsiteltiin usein esimerkiksi tyttöoppikouluja.

Vaikka kuvioissa 1 ja 2 on mukana tämän artikkelin kannalta epärelevanttejä osumia kuten työpaikkailmoituksia²¹, kuvaavat ne hyvin tutkitulla ajalla sijaishuollosta käytyä lehdistökeskustelua. Kuviot osoittavat, että ajallisesti eniten sijaishuoltolaitoksista ja -instituutioista kirjoiteltiin tarkastelujakson alkupuolella. Osa hauissa löytämistäni lehtikirjoituksista ottaa lastensuojeluun kantaa yleisemmällä tasolla, eivätkä ne käsittele varsinaista kaltoinkohtelua. Lehtikirjoittelun voi kuitenkin katsoa viestivän siitä, että sijaishuolto oli yhteiskunnassa jollain tavalla pinnalla.

Tekemieni hakujen perusteella julkisuuteen nousi sijaishuollossa tapahtunutta kaltoinkohtelua koskevia tapauksia varsinkin 1940-luvun lopulla ja 1950-luvun aikana, jolloin ilmestyi yli kaksisataa tutkimusaiheen kannalta erityisen mielenkiintoista lehtikirjoitusta. Kuten kuviot 1 ja 2 osoittavat, myös 1960-luvulla käytiin lehdistössä laajaa lastensuojelun sijaishuoltoa koskevaa keskustelua. Tuolloin puhututtivat erityisesti lastensuojelulaitokset, ennen kaikkea koulu- ja poikakodit, ja niiden kasvatuskäytänteet. 1960- ja 1970-lukuja sävyttikin voimakas laituskriittinen keskustelu, joka pyrki vaikuttamaan myös lastensuojeluun. Keskustelu ulottui ja siihen otettiin kantaa useampaan otteeseen aina valtiopäiviä myöten. Pinnalla olivat niin koulu- ja poikakotien kasvatuskäytänteet kuin fyysiset tilatkin, ja polemiikkia aiheutti myös koulukotien leimaavaksi koettu luonne.²² Tämä näkyi myös vuosikymmenellä käydyssä lehdistökeskustelussa.²³

Verrattuna 1940- ja 1950-lukuihin, 1960- ja 1970-luvuilla lehdistöön nousi harvemmin yksittäisiä kaltoinkohtelusta kertovia tapauksia ja keskustelua käytiin yleisemmällä tasolla.²⁴ Tällaisessa kirjoittelussa kuului harvemmin sijoitettujen yksilölliset tarinat ja heidän oma äänensä, jotka ovat tämän artikkelin kannalta erityisen kiinnostavia. Tämän takia tarkempaan analyysiin nostamieni lehtikirjoitusten määrä on näiltä vuosikymmeniltä vähäisempi verrattuna 1950-lukuun. Yhteensä analysoituja kirjoituksia on näiltä vuosikymmeniltä noin 60. Kirjoitusten määrä jäi vähäisemmäksi myös myöhem-

Vuosikymmen	Tarkasteltujen kirjoitusten määrä
1940-luku	80
1950-luku	172
1960-luku	47
1970-luku	12
1980-luku	7
1990-luku	18
2000-luku	39
Yhteensä	375

Kuva 3. Artikkelissa tarkasteltujen lehtikirjoitusten määrät julkaisuvuosikymmenittäin.

pinä vuosikymmeninä. 1980-luvulla ilmestyi vain muutamia tutkimusaiheeni kannalta kiinnostavia tekstejä. 1990-luvulla ja 2000-luvulla artikkelin kannalta kiinnostavia kirjoituksia ilmestyi yhteensä vajaat 60. Eri vuosikymmeninä ilmestyneiden, tätä artikkelia varten tarkasteltujen lehtikirjoitusten määrää havainnollistaa kuvio 3.

Myöhempien vuosikymmenten hiljaisuutta selittää osaltaan sanomalehtien hitaasti etenevä digitalisointi. Myöhempinäkin vuosikymmeninä on todennäköisesti julkaistu kiinnostavia lehtikirjoituksia havaitsemaani enemmän, sillä vasta 2010-luvulla lehtien digitalisointi on ollut systemaattisempaa. Tämä näkyy myös hyppäyksenä haettujen sivujen määrissä noin vuoden 2016 tienoilla kuvioissa 1 ja 2. Muita hyppäyksiä haussa olleiden sivujen määrässä ei kuitenkaan ole havaittavissa, ja digitalisointi on kunkin tarkasteleman vuosikymmenen osalta keskimäärin suunnilleen samassa vaiheessa.²⁵

Kirjoittelun vähenemistä selittää osaltaan myös lehdistön kehitys. Lehdistökirjoittelun kulttuuri muuttui vuosikymmenten kuluessa, esimerkiksi journalistien eettisten ohjeiden myötä. Ne tulivat voimaan ensimmäisen kerran vuonna 1958. Tuolloin annetut niin kutsutut etikettisäännöt olivat vielä melko suppeat ja niitä laajennettiin jo vuonna 1968 hyvää lehtimiestapaa määrittäneillä säädöksillä. Eettiset ohjeet sisältävät määritelmiä esimerkiksi siitä, miten toimia, mikäli lehtikirjoitus koskee yksityishenkilöitä ja heidän toimintaansa.²⁶ Eettisten ohjeiden kaltaisen hallinnollisoikeudellisen ja toisaalta yhteiskunnan yleisen kehityksen myötä 1950-luvulla julkaistujen,

hyvinkin yksityiskohtaisten lastensuojelussa tapahtunutta kaltoinkohtelua tarkastelevien lehtikirjoitusten määrä on entisestään vähentynyt.

Tutkimusaineiston pohjalta näyttää lisäksi selkeälle, että tapaukset ovat nousseet julkisuuteen erityisesti poliisi- tai vastaavien tutkintojen tai oikeustapausten myötä, vuosikymmenestä riippumatta. Yli 200 tutkimassani lehtikirjoituksessa suoraan käsiteltiin ja kerrottiin oikeustapauksesta tai tutkinnasta tai kirjoituksen voi katsoa saaneen innoituksensa jonkin viranomaistahon suorittaman tutkimuksen tai oikeustapauksen myötä. Tämän osoittaa sekin, että selvä enemmistö analysoimistani teksteistä oli erilaisia uutistekstejä tai oikeudenkäyntiraportteja. Kaltoinkohtelua käsiteltiin jonkin verran myös erilaisissa yleisönosasto- ja mielipidekirjoituksissa, mutta esimerkiksi pääkirjoituksissa siihen tartuttiin selvästi harvemmin, jos lainkaan.

Monesti oikeustapauksista kerrottiin uutisteksteissä, jotka olivat alun perin STT:n laatimia. Tällaiset kirjoitukset eivät siis suoraan kerro yksittäisten lehtien kiinnostuksesta tai kannasta asiaan. Lisäksi oikeustapausten ja myös uutistekstien korkeaa määrää selittävät journalistisen työn rutiinit ja se, että oikeustapauksilla usein oli vähintäänkin hetkellistä uutisarvoa.²⁷ Oikeuskäsittelyjen myötä tapaukset tulivatkin todennäköisimmin ja verraten helposti lehdistön tietoisuuteen. Samalla tapausten julkitulo aiheutti lehdistössä myös muuta keskustelua, esimerkiksi yleisönosastopalstoilla. Yksittäiset oikeustapaukset saattoivatkin toimia eräänlaisena katalyyttina kaltoinkohtelusta käytävään laajempaan keskusteluun, nostaten samalla julkaistujen tekstien määrää tiettyinä ajanjaksoina ja selittäen sitä, miksi keskustelu näyttäytyy hieman kausittaisena.

Lehtikirjoitusten perusteella tutkimuksia ovat suorittaneet poliisin lisäksi esimerkiksi lastensuojelun piiritarkastajat, kuntien sosiaalilautakunnat ja eduskunnan oikeusasiamies. Osaa tapauksista on tutkinut myös sosiaaliministeriö. Tutkintoja ovat suorittaneet toisin sanoen tahot, joille lastensuojelun sijaishuollon valvonta on myös kuulunut, ja jotka ovat olleet vastuussa lastensuojelun toteuttamisesta ja ylläpidosta.²⁸

Tutkimusajanjakson alkuvuosikymmenten lehdistökirjoittelu

1940-luvun lopulla ja 1950-luvun aikana ilmestyneiden kaltoinkohtelutapauksista kertovien lehtikirjoitusten suurempaa määrää selittää myös tuolloin esiintynyt pyrkimys ”puhdistaa” lastensuojeluinstituutiota jopa sotilaalliseksi

koetulta kasvatukselta. Puhdistusvaatimukset liittyivät sodanjälkeisessä Suomessa valkoiseksi koetun arvomaailman kritisointiin, josta haluttiin uudessa ilmapiirissä eroon. Vaatimuksia esitti varsinkin poliittinen vasemmisto, joka tarttui kokemuksiinsa epäoikeudenmukaisuuksiin laajalti, huomioiden myös lastensuojelun epäkohdat. Samalla puhdistusvaatimukset olivat alkusoittoa seuraavien vuosikymmenten entistä systemaattisemmalle laitoskriittiselle keskustelulle.²⁹

Tutkimusajanjakson alkuvuosikymmeninä kaltoinkohtelusta kertovia kirjoituksia ilmestyi erityisesti vasemmistolehdistä, kuten *Vapaassa Sanassa*, *Työkansan Sanomissa* ja *Suomen Sosialidemokraatissa*. Näissä lehdissä aihetta käsiteltiin monesti varsin jyrkin sanankääntein ja erittäin kriittisesti. Kirjoittajien nimiä teksteissä harvemmin mainittiin, mutta on oletettavaa, että yleensä niiden laatijat toimivat lehtien toimittajina, sillä tekstit olivat pääasiassa erilaisia artikkeleita tai uutistekstejä. Varsinkin koulu- ja poikakoteja verrattiin muun muassa rangaistuslaitoksiin ja niissä harjoitettua kasvatusta kuvailtiin keskiaikaiseksi ja ankarana, ruumiinrangaistuksilla ylläpidetyn kurin lävistämäksi. Laitoskasvatuksen uskottiin vinouttavan lasten kasvua ja tuottavan lähinnä rikollisia. Lastensuojelu koettiin ylipäätään hyvin epätasa-arvoistavana ja vain työväenluokan lasten uskottiin päätyvän sijaishuollon piiriin:

Piiska on useinkin ensimmäinen kasvatuskeino, ruumiillinen kuritus on eräiden lastenhoitajien ja o. Lastenkotien henki on myös keskiaikaisen tunkkainen, useinkin pakollisine rukoushetkineen ja muine luostariin viittaavine ohjelmineen. Lastenkodeissa yritetään lapset vieroittaa myös vanhempiansa maailmankatso- muksesta ja opettaa heitä vihaamaan työväenliikettä ja uskomaan siihen, että yhteiskunnalliset epäkohdat ovat Jumalan säätämiä ja niitä vastaan on synty taistella. Luku sinänsä ovat ns. ”kurittomien lasten” kasvatulaitokset, joissa lapsia kasvatetaan alituisessa pelossa rankaisu-uhkan alaisena ja joiden kasvateista usein kehitty yhteiskunnan vastaisia, asosiaalisia yksilöitä, joiden elämä kulkee jatkuvasti pakko- ja rangaistuslaitosten viitoittamaa tietä. [-] Porvarillinen yhteiskunta antaa lapsille kiviä leivän asemasta – sosialismi takaa lapsille turvatun tulevaisuuden!³⁰

Oheinen teksti ilmestyi *Vapaassa Sanassa* vuonna 1951, kirjoittajaa ei tekstin yhteydessä mainittu. Vasemmistolehdistä lastensuojelun ongelmat kytkettiin usein osaksi laajempaa yhteiskuntakritiikkiä, ja mainittiin esimerkiksi porvarilliseksi koetun yhteiskunnan rappiosta.³¹ Vasemmistolehden ai-

hetta koskevissa kirjoituksissa myös kritisoitiin muuta mediakenttää ja syytettiin sitä lastensuojelulaitosten epäkohtien pimittamisestä. Porvarilliseksi miellettyjen lehtien ei koettu tarttuvan asiaan, ainakaan tarpeeksi usein.³²

Esimerkiksi *Helsingin Sanomat* julkaisi hakujeni perusteella kuitenkin vain kolme aihetta käsitellyttä kirjoitusta vähemmän kuin kuutena päivänä viikossa ilmestynyt *Työkansan Sanomat* (vuodesta 1956 *Kansan Uutiset*) 1950-luvun aikana. *Vapaa Sana* ja *Suomen Sosiaalidemokraatti* eivät yltäneet edes *Helsingin Sanomien* tasolle ilmestyneiden kirjoitusten määrässä. Totta on, että *Helsingin Sanomien* kaltaisissa sanomalehdissä kirjoitusten sisällöt olivat yleensä huomattavasti neutraalimpia verrattuna vasemmistolehtien suoranaiseen päätökseen. Siinä missä vasemmistolehdet julkaisivat toimittajien itsensä kirjoittamia laajempia ja kantaaottavia artikkeleita tai muita tekstejä, olivat *Helsingin Sanomien* kirjoitukset usein alun perin STT:n julkaisemia uutisjuttuja, jotka eivät ottaneet asiassa kantaa suuntaan tai toiseen. Toisaalta myös *Helsingin Sanomissa* ilmestyi vuosikymmenen kuluessa useita lastensuojelun epäkohtia jyrkästikin kritisoineita yleisönosasto- ja mielipidekirjoituksia.³³ Kriittisempää näkökulmaa pääsi siis muissakin lehdissä läpi.

Vasemmistolehtien kirjoittelu näyttäytyy toisinaan myös varsin uskaliaalta ja tarkoitushakuiselta. Niissä julkaistiin esimerkiksi lastensuojelulaitosten johtajien laatimia oikaisupyyntöjä tai vastineita.³⁴ Toisinaan lehtiä haastettiin myös oikeuteen. Esimerkiksi *Vapaan Sanan* sivuilla puitiin lehden ja sen päätoimittajan Raoul Palmgrenin saamia kunnianloukkaussyytöksiä, jotka nostettiin, kun lehti oli julkaissut yksityiskohtaisen kirjoituksen eräässä poikakodissa sattuneesta rangaistustapauksesta. Oikeudenkäynnin kulusta raportoitiin lehdessä tarkkaan. Lopulta kantajana tapauksessa olleen opettajan kerrottiin hävinneen, vaikka lehden kirjoitusten katsottiinkin loukanneen hänen kunniaansa. *Vapaan Sanan* mukaan oikeudessa todistaneet poikakotilaiset olivat osoittaneet lehden kirjoitukset paikkansa pitäneiksi.³⁵ Huomionarvoista on, ettei tapauksesta kirjoittelu erityisesti poikennut *Vapaan Sanan* yleisestä journalistisesta linjasta, joka oli lähtökohtaisesti voimakkaan kantaaottava ja oikeistoa kritisoiva.³⁶ Tapaus osoittaa kuitenkin sen, että toisinaan sijoitettujen lasten ääni ja sanoma tuli kuulluksi.

Sijaishuollon epäkohdat puhututtivat tutkimusajanjakson ensimmäisinä vuosina laajalti muutenkin. Tuolloin lehdissä ilmestyi kirjoituksia ja uutistekstejä, joissa kerrottiin myös ulkomailla, esimerkiksi Ranskassa ja Saksassa, tapahtuneista kaltoinkohtelutapauksista. 1940-luvun lopulla ja 1950-luvun alussa seurattiin paljon erityisesti Ruotsin tilannetta. Erityistä kuohuntaa

ja monia lehtikirjoituksia aiheutti suomalaisen pikkulapsen kuolema Tukholmassa. Lapsi oli ollut sijaishuollossa suomalaistaustaisen naisen luona, ja ruotsalaisessa tuomioistuimessa lapsen todettiin menehtyneen ymmärtämättömyydestä johtuneen kaltoinkohtelun seurauksena. Suomalaisissa lehdissä haastateltiin kiltiksi ja hyväluontoiseksi kuvatun lapsen täkäläisiä sukulaisia ja ihmeteltiin hänen kohtaloaan.³⁷

1950-luvulla myös lasten seksuaalinen hyväksikäyttö nousi esiin ilmiönä laajemminkin. Sitä koskevissa lehtikirjoituksissa puhuttiin paitsi kasvattivanhempien myös biologisten vanhempien tekemästä lapsiin kohdistuneesta seksuaalisesta väkivallasta. Niin ikään todettiin, että seksuaalinen hyväksikäyttö jäi usein piiloon, eikä siitä puhuttu laajalti.³⁸ Lasten kaltoinkohtelu oli aiheena siis selvästi pinnalla suomalaisessa 1950-luvun yhteiskunnassa.

Tutkimuksen alkuvuosien tilannetta kuvaa myös se, että sosiaaliministeriö otti vuonna 1953 lehtien sivuilla suoraan kantaa lastensuojelulaitosten toimintaan. Ministeriö laati tuolloin STT:n julkaiseman tiedotteen, joka julkaistiin edelleen useammassa eri lehdessä. Tiedote osoittaa, että kohut oli tunnistettu ministeriötasollakin. Myös tahtoa asian selvittämiseen ainakin jossain määrin oli, vaikka kaltoinkohtelun todettiinkin jäävän usein piiloon:

Lastenkodissa on lapsiin kohdistuneita pahoinpitelyjä todettu varsin harvoin ja niiden henkilökunta on yleensä täyttänyt vaativan tehtävänsä tunnustusta ansaitsevalla tavalla. Kaikki todetut tapaukset ovat joutuneet asianmukaisen tutkimuksen ja toimenpiteiden alaisiksi. Valitettavasti tämänlaatuiset tapaukset ovat vaikeasti ilmisaatavia niillekin, jotka, kuten laitosten johtokunnat, läheltä seuraavat lastenkotien toimintaa. Sosiaaliministeriö onkin sen vuoksi sekä tämän, että eräiden julkisuudessaakin huomiota herättäneiden vieraassa ja omassakin kodissa lapsiin kohdistuneiden väärinkäytösten vuoksi kehoittanut kaikkia maan sosiaalilautakuntia entistä suuremmalla valppaudella täyttämään niille kuuluvan yksityisten ja kunnallisten lastenkotien, sosiaalilautakuntien yksityisiin perheisiin sijoittamien lasten ja kasvattilasten hoidon ja kasvatuksen valvontavelvollisuuden sekä tarkoin tutkimaan kaikki lautakuntien tietoon tulevat omassa kodissa lapsiin kohdistuneet väärinkäytös- ja laiminlyöntitapaukset.³⁹

Lastensuojelulaitosten kasvatusta ja rangaistuskäytänteisiin kohdistuikin erityisiä muospaineita 1900-luvun puolivälissä. Ne materialisoituivat etenkin kieltoina käyttää ruumiillisia rangaistuksia. Jo vuonna 1947 annettu lastenkotikomitean malliohjesääntö kielsi ruumiillisen kurituksen käytön

lastenkodeissa. Koulukodeissa kieltoa saatiin odottaa hieman pidempään. Se toteutui vuonna 1965 lähetetyn kiertokirjeen myötä, joka kielsi vitsarangaistuksen niissäkin.⁴⁰ Esimerkiksi *Työkansan Sanomiin* mielipidekirjoituksen laatinut henkilö toivoi ruumiillisen rangaistusten kieltoja koulukoteihinkin jo 1950-luvulla.⁴¹

Toisaalta lehdistössä keskustelua herättäneet tapaukset koskivat usein erityisen julmia rangaistusmuotoja, joiden käyttö oli tuomittavaa ennen varsinaisia ruumiillisen rangaistuksen käytön kieltojakin. Vuonna 1948 julkisuuteen noussut tapaus on esimerkki julmuudesta, jota käytänteissä toisinaan ilmeni. Siitä laaditut lehtikirjoitukset kuvaavat hyvin myös vasemiston lastensuojelulaitoksiin kohdistamaa kritiikkiä, jossa niiden antama kasvatus nähtiin armeijamaisena, kuten oheinen, *Vapaassa Sanassa* ilmestynyt uutisteksti osoittaa:

Sitten opettaja komensi pojan riisuuntumaan ja sen jälkeen alastomana asettumaan pöydälle pitkälleen. Opettaja kietoi nyt huovan uhrinsa pään ympärille ja nouti paikalle laitoksen muut pojat, joista kuitenkin osa karkasi. Pöydän ympärille saapuneet komennettiin ottamaan ruoskat käsiinsä ja kukin vuorollaan lyömään pöydällä makaavaa [poikaa]. Kun pojat opettajan mielestä kuitenkin olivat lyöneet liian helläkätisesti ja osa heistä oli karannutkin, oli tämä ottanut itse ruoskan ja sanonut lyövänsä joka pojan edestä ja myös tehnyt niin. [Poika] siis sai jo armeijassa huonoon huutoon tulleen "remmiapellin".⁴²

Häpeä ja kodin kynnyksen hiljaisuuden takeena

Analysoimieni lehtikirjoitusten perusteella varsinkin oikeus- ja muut tutkinnat ovat siis nostaneet sijaishuollossa koetut kaltoinkohtelun kokemukset lehdistöön. Tarkastelemistani lehtikirjoituksista ei kuitenkaan aina käy ilmi, kuinka tieto kaltoinkohtelusta on alun perin tullut viranomaisten tietoon ja kuka siitä on ensimmäisenä kertonut. Mistä poliisi- ja vastaavat tutkinnat saivat alkunsa? Toisinaan esimerkiksi oikeudenkäyntejä kuvaavissa kirjoituksissa kerrotaan kaltoinkohtelun julkitulosta. Niiden perusteella esimerkiksi työntekijät ja naapurit ovat ilmoittaneet kaltoinkohtelusta viranomaisille.

Yhteistä tapauksille näyttäisi olevan se, etteivät sivusta seuranneet usein uskaltaneet kertoa kaltoinkohtelusta, vaikka se olisi ollut laajemminkin paikallisyhteisön tiedossa. Tämä korostuu erityisesti perhesijoitusten kohdalla.

Asiasta saatettiin vaieta vuosiakin, ennen kuin tapahtumien koettiin menneen jollain tapaa liian pitkälle ja ajateltiin, että niistä oli pakko kertoa, kuten seuraava *Länsi-Savossa* ilmestynyt uutistekstikin osoittaa:

Pahoinpitelystä oltiin [paikkakunnalla] kuulemma tietoisia jo pitemmän aikaa, mutta kukaan ei halunnut tehdä ilmoitusta viranomaisille asiasta koska po. rouva on sangen huomattavassa yhteiskunnallisessa asemassa. Tytön opettaja oli huomannut, että tyttö vaikutti aina aralta, ja saman huomion olivat tehneet naapuritkin. Kasvatuskodin palvelusväki on oikeudenkäynnin yhteydessä todistanut kasvatusäidin käyttäneen käsittämättömiä kasvatusmenetelmiä. Samoin on käynyt ilmi, että hän on kasvattanut erittäin ankarasti myös kolmea omaa poikaansa.⁴³

Kuten lainaus osoittaa, pysyi paikallisyhteisö hiljaa esimerkiksi sijoitusvanhempien vaikutusvaltaisen ja korkean yhteiskunnallisen aseman vuoksi, jota ei haluttu haastaa. Pelko saattoi hiljentää naapurien lisäksi myös esimerkiksi opettajat ja kasvatuserheen mahdollisen palveluskunnan. Tapaus, jota lainaus koskee tuli viranomaisten tietoon naapurien tehtyä siitä lopulta ilmoituksen, kun sijoitettuna ollut tyttö oli mennyt heidän luokseen itkien. Tapausta koskevissa lehtikirjoituksissa tytön kehon kuvaillaan olleen täynnä mustelmia, minkä vuoksi naapurit kutsuivat lääkärin. Tapaus ratkesi, kun oikeus tuomitsi kasvatusäidin neljän kuukauden vankeusrangaistukseen.⁴⁴

Tapaus on hyvä esimerkki myös lasten omasta toimijuudesta asemansa parantamiseksi. Kuten tämänkin tytön kohdalla, pahoinpidelty lapsi saattoi itse hakeutua turvaan esimerkiksi naapuriin. Samalla hän tuli helposti syyksenneeksi naapurin ilmoittamaan kaltoinkohtelusta eteenpäin. Varsinkin laitoshuollon kohdalla kaltoinkohtelu saattoi tulla ilmi ja laajempaan tietoisuuteen myös lasten karkaamisen vuoksi, mikä niin ikään korostaa lapsen oman toiminnan merkitystä. Yhtä tapausta alettiin selvittämään, kun neljä lastenkodissa asunutta 10–15-vuotiasta poikaa lähti karkumatkalle. Poikien karkumatka kesti päivän, ja ohikulkija palautti heidät illaksi takaisin lastenkotiin. Tapausta koskeneessa tutkinnassa karkumatkan syyksi paljastui lastenkodin talonmiehen suorittama raaka ruumiillinen kuritus. Talonmies oli lehtien uutisoinnin mukaan kurittanut lapsia remmillä lastenkodin johtajattaren pyynnöstä. Tapauksesta ei sosiaaliministeriön päätöksellä nostettu oikeusjuttua, mutta sen seurauksena lastenkodin talonmies erotettiin ja lastenkotia ylläpitäneelle säätiölle annettiin valtuudet ”antaa johtajattarelle virkavapautta [kuluneen] vuoden loppuun saakka”.⁴⁵

Tutkimusjakson alkupuolella lehdistössä ilmestyneet lukuisat ilmoitukset ja kirjoitukset varsinkin koulukodeista karanneista lapsista kertovat muutenkin omaa tarinaansa lastensuojelulaitosten käytänteistä. Karkaamiset voitulkita yhdeksi vastarinnan muodoksi, jolla osoitetaan mieltä laitoksen alista-
via ja väkivaltaisista käytänteistä vastaan.⁴⁶ Karkaamisten tulkittiin jo aikanaan kielivän kasvatuksen epäkohdista. Tämä käy ilmi varsinkin vasemmistolehdistöstä, jossa kirjoitettiin asiasta käydyn keskustelua myös eduskunnassa.⁴⁷ Karkaamis- eli hatkareissut tulivat usein poliisin tietoon, ja karkaajat pyrkivät toisinaan kertomaan epäkohdista myös viranomaisille. Karkaamistapauksista tuli kuitenkin seuraamuksia laitoksille vain harvoin ja usein ne päättyivät karkaajan itsensä saamaan ankaraan rangaistukseen.⁴⁸

Eräässä paljon julkisuutta lopulta saaneessa tapauksessa kasvattivanhempien kerrotaan myös uhkailleen lähipiiriään ja varoittaneen kertomasta menettelytavoistaan julkisesti. Tämänkin pariskunnan yhteiskunnallinen asema oli verraten korkea, mikä mahdollisti uhkausten tekemisen. Samalla uhkausta voi pitää osoituksena siitä, että pariskunta ymmärsi kohtelevansa kasvattilasta väärin, vaikka he oikeudessa kiistivätkin syyllistyneensä pahoinpitelyyn. Tämänkin tapaus tuli laajempaan tietoisuuteen nimenomaan oikeustutkinnan myötä naapurien tehtyä siitä viimein ilmoituksen. Oikeusistunnon kulusta raportoi muiden muassa *Helsingin Sanomat*. Oikeudessa kasvattivanhemmat tuomittiin lopulta sakkoihin ja ehdolliseen vankeuteen. Kasvattilapsi sijoitettiin toisaalle.⁴⁹

Tosinaan myös viranomaisten reagointi näyttää lehtikirjoitusten perusteella hitaalta. Pahoinpitelyistä ja kaltoinkohtelusta on saatettu tehdä ilmoituksia jo aiemmin, mutta niihin reagoinnissa on syystä tai toisesta kesännyt, kuten seuraava *Helsingin Sanomien* uutisteksti osoittaa:

Asiaa tutkittaessa on käynyt selville, että emäntä oli viime kevään ja kesän kuluessa pahoinpidellyt kunnan hänen hoitoonsa sijoittamaa 6-vuotiasta tyttöä, jonka hän oli sitonut sängynpylväeseen ja kurittanut remmillä. Naapurit olivat tehneet ilmoituksen sosiaalilautakunnalle mutta asian arkaluontoisuuden vuoksi he eivät halunneet tulla oikeuteen todistamaan. Todistajaksi saatiin kuitenkin eräs naishenkilö, joka oli asunut jonkin aikaa emäntä [nimi] luona. Lapsi on jo aikaisemmin otettu pois epäinhimillisen kasvattajan hoidosta ja sijoitettu muualle. [...] Aikaisemminkin on tehty ilmoituksia pahoinpitelystä.⁵⁰

Lainaus osoittaa myös sen, että syynä lähipiirin ja paikallisyhteisön hiljaisuuteen on usein ollut asian kokeminen erityisen arkaluontoiseksi. Vaikka kaltoinkohtelu on tullut julki, siitä on haluttu pysytellä erossa. Jopa siinä määrin, että oikeuteen on ollut hankala saada todistajia, vaikka heitä tiedettiin olevan olemassa.

Lainauksesta käy ilmi niin ikään, että arkaluontoisuuden leima on saattanut estää jopa viranomaisia toimimasta. Myös eräässä toisessa 1950-luvulla ilmi tulleessa tapauksessa lääkäri kieltäytyi kirjoittamasta lausuntoa pahoinpitelystä, vaikka merkit siitä olivat ilmeisesti selvät. Kyseisessä tapauksessa poikakodista karanneen pojan vanhemmat olivat vieneet tämän lääkärintarkastukseen sen jälkeen, kun poika oli tullut rangaistuksena pahasti ruoskituksi. *Helsingin Sanomien* uutistekstissä kerrotaan lääkärin todenneen ”pahoinpitelyn jäljet mutta kieltäyty[neen] kirjoittamasta todistusta koska pelkäsi tulevansa sekoitetuksi asiaan.”⁵¹ Lopulta vanhemmat saattoivat asian kunnan sosiaalilautakunnan tietoon, joka hankki lääkärintodistuksen toiselta lääkäriltä. Tapaukseen tarttui useampikin lehti, joiden kirjoituksissa todetaan ruoskan jälkien viipyneen pojan kehossa pitkään, mikä mahdollisti lääkärinlausunnon kirjoittamisen viisi päivää rangaistuksen antamisen jälkeen.⁵²

Erityisesti perhesijoitusten kohdalla syynä hiljaisuuteen korostuu myös kodin kynnyks, jota ei haluttu ylittää. Kaltoinkohtelusta kertovissa lehtijutuissa toistuu paikallisyhteisöön kuuluneiden sanomana halu olla sekaantumatta toisten asioihin. Tämän tunnistivat ongelmaksi myös aikanaan lastensuojelun valvontatyötä tehneet.⁵³ Ilmiöllä voi katsoa olevan pitkät juuret. Koti oli pitkään se yksikkö, jossa lasten kasvatus tapahtui, eikä sen menetelmiin puututtu kuin ääritapauksissa. Vanhemmilla oli oikeus ja velvollisuus kasvattaa lastaan parhaaksi katsomallaan tavalla. Yhteiskunnan ei tarvinnut siihen erityisine kasvatuskäsityksineen puuttua. Ongelmia ilmeni lähinnä silloin, kun lapsi jäi orvoksi eikä hänellä ollut sukulaisia huolehtimassa.⁵⁴

Ajattelutapa alkoi murtua vasta modernin kasvatustajattelun yleistyttyä 1800-luvulta alkaen, mutta sen kaikuja voi havaita vielä paljon myöhemminkin. Ilmiö linkittyy kodissa ja lähisuhteessa ilmenneestä väkivallasta kertomiseen laajemminkin. Sen ajateltiin pitkään olevan yksityisasia.⁵⁵ Kodin kynnyksen ja yksityisyyden merkitystä kuvaa hyvin myös erään lastenkodin johtajan vastaus *Ilta-Sanomien* haastattelussa esitettyyn kysymykseen siitä, olivatko kodissa käytetyt rangaistusmenetelmät linjassa lainsäädännön kanssa: ”Kyllä näissä parhaansa täytyy yrittää. Mutta on sitten sellaisia ikäviä

tapauksia, joita sattuu joka kodissa aivan normaalisti. Eikä sellaisia yksityisasiota vedetä julkisuuteen.”⁵⁶

Samalla kaltoinkohtelun arkaluontoisuuteen vetoaminen viestii siitä, että perheen sisäinen väkivaltainen käytös tulkittiin vääränlaiseksi ja jollain tapaa häpeälliseksi. Sen saatettiin ajatella määrittävän yhteisöä laajemminkin. Esimerkiksi toisen maailmansodan jälkeisessä Suomessa perheväkivallasta kummunnut häpeä saattoi olla kollektiivista ja koko yhteisö tuntee epäonnistuneensa sen vuoksi. Samalla käsitys vaikutti kykyyn kertoa ja keskustella asiasta, vastaavasti kuin väkivallan varsinaisten uhrienkin kohdalla.⁵⁷

Kaltoinkohtelua ympäröivä hiljaisuus ei kuitenkaan välttämättä kerro siitä, että lasten kokemuksia kohtaan olisi oltu jollain tapaa välinpitämättömiä. Päinvastoin. Hiljaisuus saattaa kieliä ennemminkin siitä, että lasten kokemukset ovat olleet niin vaikeita, että niistä oltiin mieluummin puhumatta tai niistä ei edes pystytty puhumaan. Myös sivusta seurattu väkivalta voi olla syvästi traumatisoivaa, mikä estää kertomasta siitä.⁵⁸ Esimerkiksi laitoksissa käytetty rangaistusväkivalta saattoi koulukotilaisten mukaan olla sellaista, ettei sitä voinut seurata sivusta.⁵⁹ Pysymällä hiljaa ja ummistamalla silmät asiaa ei tarvinnut käsitellä, mikä toimi keinona asiasta selviytymiseen. Samalla taattiin myös naapurisopu.

Loputtomiin naapurit eivät kuitenkaan pysyneet hiljaa. Lapsia oltiin myös valmiita puolustamaan, jos he kävivät väkivaltaiseksi tiedettyjä kasvattivanhempiaan vastaan. Lehdissä uutisoitiin toisinaan tällaisistakin tapauksista. Väkivaltaiseksi ja esimerkiksi alkoholisoituneeksi tiedetyn vanhemman kohdalla paikallisyhteisö asettui usein puolustamaan kasvattilasta, vaikka tämä olisi käyttänyt koviakin otteita kasvattajaansa vastaan.⁶⁰

Haavojen aukikirjoittaminen ja lasten oma ääni

Vaikka suurin osa tarkastelemistani lehtikirjoituksista kertoo oikeus- tai muista tutkinnoista, toimivat lehdet myös kanavana epäoikeuden kokemusten purkamiseen. Sijaishuollossa olleet kertovat niissä toisinaan kaltoinkohtelun kokemuksistaan erityisesti jo aikuistuttuaan, lapsuuttaan muistellesaan. Lehtiin kirjoittivat välillä myös sijoitetun vanhemmat tai muut läheiset. Sijaishuollossa parhaillaan olleiden näkökulma ei kuitenkaan juuri näy, ja kirjoitukset ovat pääasiassa kaukaisempien aikojen muistelua. Toisinaan

lasten oma ääni tuli kuitenkin esiin oikeustapauksista kertovissa lehtikirjoituksissa, joiden yhteydessä julkaistiin myös heidän todistajanlausuntojaan.

Lehtikirjoitusten perusteella näyttää selvälle, että esimerkiksi ilmi tulleet oikeus- ja muut tutkinnat ovat saattaneet laukaista joissain henkilöissä tarpeen kirjoittaa myös omista kokemuksistaan. Yhteiskunnassa pinnalla olleesta ilmiöstä on haluttu kertoa omakohtaisia kokemuksia, vaikka ne olisivat kuinka kipeitä. Esimerkiksi seuraavaa *Kansan Utisiin* 1960-luvun alussa kirjoittanutta henkilöä on hänen omien sanojensa mukaan patistunut kirjoittamaan poikakodeista ylipäätään käyty keskustelu. Kirjoittaja kuvailee tekstissään poikakotilaisten vertaissuhteita ja isompien poikien pienemmilleen antamia oppeja, jotka hän näkee ongelmana. Lisäksi hän painottaa opettajien kutsumuksen merkitystä korostaen, että opettajilla täytyy olla jokin muu kannustin työhön kuin palkka:

Näin jälkeenpäin tuntuu, että opettajat olivat pääasiassa itse jollain tavalla epäonnistuneet elämässään. Oli helppo purkaa kiukku poikiin, joita ei kukaan usko, eivätkä pojat voi missään valittaakaan. [-] Ei voida sanoa että opettajat ja kasvatijat olisivat kaikki samanlaisia, sillä oli joitakin jotka olivat täysin paikkansa täyttäviä kunnollisia kasvattajia.⁶¹

Toisinaan julkinen keskustelu saattoikin toimia laukaisevana tekijänä kannustaen kaltoinkohtelua kokeneita kertomaan kokemuksistaan myös viranomaisille. Näin kävi esimerkiksi vuonna 1953, jolloin kasvatusvanhempina toiminutta pariskuntaa haastateltiin radioon heidän sijaishuollon parissa jatkuneen pitkän uransa myötä. Radiohaastattelu sai aikaan ilmiantoja pariskunnan luo aiemmin sijoitetuilta henkilöiltä, jotka kertoivat pitkään jatkuneesta seksuaalisesta hyväksikäytöstä.⁶²

Yleisönosastokirjoitusten perusteella on lisäksi selvää, että tapauksia on pyritty tietoisesti pitämään pimennossa. Näin oli varsinkin laitoshuollon kohdalla. Eräs laitoksissa oletettavasti 1940-luvulla lapsuutensa viettänyt kuvaili niitä vihan ja katkeruuden kasvualustoiksi, joista lähti paljon ”rikollista ainesta”. Hänen mukaansa erityinen ongelma laitokasvatuksen kohdalla oli valvonta, jonka ajankohta sovittiin etukäteen. Kirjoittaja näki yllättäen suoritettavat valvontakäynnit paremmaksi ratkaisuksi, jolloin ei ollut mahdollista peittää ”pahim[pia] jäl[kiä]”. Ongelmaksi kirjoittaja koki myös sen, etteivät lapset uskaltaneet vastata valvojan kysymyksiin totuudenmukaisesti. Laitoksen kyseenalaiseen valoon saattaneet lapset tulivat todennäköisesti ran-

gaistuiksi valvojan lähdettyä, mistä he olivat hyvin tietoisia. Kirjoittaja jatkaa vielä ja osoittaa, että laitoksissa harjoitettiin suurempaakin sensuuria, mikä niin ikään hiljensi siellä kasvatettavia lapsia:

Meidän tyttöjen kaikki kirjeenvaihto sensuroitiin molemmin puolin, ja pakettimme tarkastettiin. Kirjoitin kerran kotiini salakirjeen, jossa kerroin, miten ankarasti hoitajat kohtelivat toisia lapsia. Asia tuli julki, ja sain rangaistukseksi 32 suolavedessä liotetun raipan lyöntiä, joita oli antamassa kolme eri hoitajaa. Onko tämä kasvatusta? Olin silloin 11 vuoden ikäinen.⁶³

Tarve turvautua salakirjeisiin kuvastaa hyvin niitä mahdollisuuksia, joita lapsilla monissa laitoksissa oli tilanteestaan kertomiseen. Esimerkiksi vuoden 1924 valtion kasvatuslaitosten ohjesäännön mukaan laitosten johtajilla oli oikeus ja velvollisuus tarkistaa lasten kirjoittamat kirjeet ja päättää niiden lähettämisestä.⁶⁴ Kirjeitä saatettiin myös sensuroida tai kirjeenvaihto kieltää kokonaan rangaistukseksi huonoksi koetusta käytöksestä.⁶⁵ Myös kokemukset valvonnan hankaluudesta ovat laajemminkin jaettuina. Valvontakäynneistä sovittiin ja niihin saatettiin valmistautua etukäteen vielä 1980-luvullakin, eikä valvonta ollut niin säännöllistä kuin lainsäädäntö edellytti.⁶⁶

Myös 1950-luvun alkupuolen *Helsingin Sanomien* yleisönosastopalstalla kirjoitettiin koulukotien tuottavan rikollista ainesta. Syyksi esitettiin erityisesti koulukodin leimaava luonne ja se, että siellä oppi rikollisia taitoja. Yleisönosastolle kirjoittaneen henkilön mukaan entiset koulukotilaiset eivät taustansa vuoksi saaneet kunnollisia töitä, jolloin heillä ei ollut muuta vaihtoehtoa kuin elättää itsensä rikoksilla. Lisäksi hän ilmaisi halukkuutensa selvittää asiaa, jotteivät ”nykyiset ja jälkeentulevat oppilaat joutuisi käymään samaa kurimusta, joka oli minun ja aikalaisteni kohdalle sattunut.”⁶⁷

Entisten sijoitettujen kirjoituksista käykin selvästi ilmi katkeruus sekä saadusta kohtelusta että oman äänen ja tarinan kuulematta jäämisestä. Varsinkin koulukotitaustaisten kohdalla selväksi käy myös hankaluus työllistyä ja pärjätä elämässä myöhemmin, mikä on entisestään lisännyt katkeruuden tunteita. Lehtien yleisönosastopalstat tarjosivat yhden kanavan näiden tunteiden purkamiseen, vaikka kirjoituksia ilmestyikin vain harvakseltaan.

Toisinaan sijoitetut ovat kuitenkin saaneet ääntään kuuluviin sijaishuollossa ollessaan. Etenkin kaltainkohtelua käsitelleistä oikeusistunnoista kirjoitetut raportit kertovat omaa kieltään. Lehtiin painetut, usein oikeudenkäynnissä ilmi tulleet yksityiskohtaiset tapauskuvaukset voidaan tulkita

osoitukseksi siitä, että lapset tai työntekijät ovat päässeet jossain vaiheessa kertomaan kokemuksistaan. Mistään muualtakaan ei tietoa pahoinpitelyistä ole voinut tulla. Kirjoitusten perusteella käykin selväksi, että lapsia on pyritty kuulemaan ainakin oikeudenkäynneissä ja niitä edeltäneissä tutkinnoissa. Oikeudenkäynnissä hyödynnetyjä asiakirjoja siteerattaessa tämä käy ilmi lehdistä varsin suoraan:

”Tämä mustelma tuli, kun äiti kuristi minua” tai ”siitä lähti hammas, silloin kun isä löi minua nyrkillä kasvoihin”, vastasi 8-vuotias pikkupoika [nimi] lääkärille, joka tiedusteli häneltä pojan ruumiissa esiintyneiden monien mustelmien, arpien ja vammojen alkuperää.⁶⁸

Vaikka tapaukset herättivät aikanaan kiivastakin keskustelua yleisön-osastopalstoja myöten, lopahti mielenkiinto viimeistään niitä koskeneiden oikeudenkäyntien tultua päätökseen. Oikeuskäsittelyjen valmistuessa tapausten uutisarvo väheni ja lehdistön mielenkiinto tapauksia kohtaan laski. Vanhemmat kaltoinkohtelutapaukset nousivat myös harvemmin esiin uusien tapausten tultua julki. Vain muutamaan tapaukseen palattiin uudelleen, kun ne oli kerran saatu käsiteltyä.

Tällaiseksi muodostui 1950-luvun alkupuolen lehdistössä paljon huomiota saanut poikakotia koskenut tapaus, jossa kaksi poikaa menehtyi. Poikakodin tapahtumat herättivät lehdistössä laajaa huomiota ja niihin viitattiin vuosia tapahtumien jälkeen, kun vastaavia tapauksia tuli julkisuuteen. Näissä tapahtumissa oli kysymys toverikurista, jossa isompien poikakotiin sijoitettujen epäiltiin kohdelleen pienempiään kaltoin.⁶⁹ Erityisesti vasemmistolehdistössä otettiin tapaukseen vahvasti kantaa. *Työkansan Sanomat* julkaisi myös sanojensa mukaan kyseisessä poikakodissa sijoitettuna aiemmin olleen lapsen haastattelun:

- No, mutta miksi siellä sitten tapahtuu sellaista? - En mää uskalla kertoa, jos ne saavat tietää, niin ne tappavat minutkin. - Ketkä tappavat? - Ne suuret pojat, ne leipäpuun pojat. - Kuinka vanhoja ne ovat sitten? - Ne on jo siinä 16–17-vuotiaita. - Siis koulupoikia nekin. Mutta kerro pois, en minä virka kenellekään nimeäsi, vaikka kirjoittelenkin lehtiin. Poika tiesi, että olen sellainen, joka kirjoittelee. - Onks takuulla, että ette virka? Lupasin, ja en siis virkakaan nimeä, mutta kerron vain mitä hän kertoi. - Siellä on sellaisia suuria poikia, ja ne pitää kurissa niitä pieniä. Eikä niistä uskalla mitään virkkaa opettajille, ne tappaisi, niillä on sellainen

puu mitä ne sanoo leipäpuuksi, ja siellä ne isot pojat istuvat, ja pienien poikien on vietävä sinne niille kaikkea, ruokaa ja karamelleja ja jos saavat tupakkaa. Ja ruoka on säästettävä annoksista. Jos ei vie, niin ne panee seisomaan riviin paljain jaloin, ja sitten ne juoksevat jalkaterien yli piikkarit jalassa, ja jalat turpooa, ja tulee täyteen reikiä. Eikä pienet pojat uskalla sanoa opettajalle. Minäkin kun en vienyt kerran, niin ne heitti sillalta jokeen, ja jos en olisi osannut uida, olisin hukkunut. Mutta kun oli niin kylmä niin tuli keuhkokuume, mutta piti sanoa, että putosin, ja se jätti vettä keuhkoihin.⁷⁰

Poikakodin mainetta koetettiin haastattelun julkaisemisen jälkeen puhdistaa esimerkiksi päästämällä lehden toimittaja vierailulle koulukotiin.⁷¹ Vasemmistolehdistissä tapaus ei kuitenkaan unohtunut, ja ne toivat esille muidenkin kyseiseen poikakotiin sijoitettuna olleiden näkökulmaa. Eräässä juttukokonaaisuudessa esitettiin myös lainauksia poliisikuulusteluista. Niissä entinen poikakotilainen kertoi monia esimerkkejä isompien poikien terroristista aina varkauksiin pakottamisesta, hakkaamisesta ja muista väkivallan muodoista seksuaaliseen väkivaltaan. Kirjoituksen mukaan poikia peloteltiin olemaan hiljaa kokemastaan, mikä sekä vähensi heidän äänensä kuulumista myös lehdistössä:

Opettajat ja hoitajat olivat toivottomia. Nähdessään haavoja ja mustelmia he yrittivät saada selvää niiden aiheuttajista, mutta pienet pojat eivät uskaltaneet tunnustaa siitä huolimatta, että heiltä yritettiin puristaa totuus vitsojen avulla. Heidän piti kertoa joko kaatuneensa, loukanneensa itsensä vahingossa, olleensa tahallaan tuhmia jne.⁷²

Poikakodin tapahtumia selvitettiin lopulta useissa tutkimuksissa, joissa ei lehtikirjoittelun perusteella kuitenkaan päädytty oikeuteen saakka. Molemmat kuolemat todettiin tapaturmaisiksi, mistä uutisoitiin useammassa lehdessä.⁷³ Olipa tutkintojen lopputulos oikeellinen tai ei, sen ympärillä käyty lehtikirjoittelu kuvaa hyvin suhtautumista sijoitettujen lasten kertomuksiin. Perehdyn tähän tarkemmin seuraavaksi.

Keskustelua sijaishuollossa koetusta kaltoinkohtelusta

Lastensuojelun sijaishuollossa koettu kaltoinkohtelu on siis ajoittain noussut julkiseen keskusteluun etenkin erinäisten tutkintojen ja oikeudenkäyntien

myötä. Vaikka häpeä on hiljentänyt kokemuksista kertomista, on kaltoinkohtelusta kielivistä tapauksia toisinaan kirjoitettu lehdissäkin. Myös sijoitettujen oma ääni on silloin tällöin tullut kuulluksi. Ilmiö on siis ainakin jollain tasolla tiedostettu ja sen haitallisuus ymmärretty jo pitkään. Miksi kaltoinkohtelu kuitenkin näyttyytymä ilmiönä pitkittyneen? Lehtikirjoitukset tuskin antavat kysymykseen tyhjentävää vastausta, mutta mahdollistavat asian pohtimisen.

Monet ilmi tulleista kaltoinkohtelutapauksista kertovat ruumiilliseen väkivaltaan tai kuritukseen turvautumisesta, vaikka henkistä ja seksuaalista väkivaltaakin on lastensuojelun sijaishuollon piirissä ilmennyt. Ruumiillinen rangaistus on menneisyydessä nähty usein eräänlaisena viimeisenä keinona kurittoman lapsen oikaisemiseen, myös lastensuojelutyössä.⁷⁴ Uskolla ruumiillisen rangaistuksen kasvattavaan vaikutukseen onkin pitkä historia. Se oli pitkään kasvatuksen keskeinen metodi. Esimerkiksi luterilaisen opin mukaan piiskalla oli mahdollista nujertaa lapsen paha luonto ja kaikenlainen omavaltaisuus, jota perisyntin ajateltiin tuottavan. Ruumiillisen kurittamisen nähtiin mahdollistavan lapsen sielun pelastamisen.⁷⁵

Tällaista ajattelua on tullut esiin myös niissä tapauksissa, joita analysoimani lehtikirjoitukset käsittelevät. Kaltoinkohtellut lapset on pyritty esittämään luonnostaan huonoina, millä on perusteltu lapsen saamaa kohtelua. Kaltoinkohtelua ei ole ymmärretty tai haluttu ymmärtää kaltoinkohteluksi vaan yhdeksi kasvatuksen muodoista. Ajatus myötäilee luterilaista oppia, jonka mukaan lapsen kurittaminen ei ole vihan ilmaus vaan kertoo vanhemman rakkaudesta lasta kohtaan, sillä kurittaminen tähtää lapsen pahan luonnon parantamiseen.⁷⁶ Vetoamalla ruumiillisen kurituksen kasvattaviin mahdollisuuksiin siitä on pyritty tekemään sallitumpaa yhteiskunnan silmissä.

Lapsen huonoksi nähtyä luonnetta on käytetty perusteluna ja puolusteluna muun muassa oikeudessa. Esimerkiksi 1940-luvun lopulla ilmi tullessa tapauksessa sijaisvanhemmat kertoivat vain pyrkineensä kasvattamaan luokseen sijoitettua lasta ankaralla ruumiillisella kurituksella hänen pahan-tapaiseksi kuvatun luonteensa vuoksi:

[Pariskunnan yhteinen sukunimi] kuulustelupöytäkirjoista ilmeni, että heidän mielestään [nimi]-pojalla on rikollisia taipumuksia. Hän on pahantapainen, varasteleva ja muutenkin ns. vaikea lapsi, jonka vuoksi kaikki kuritus on tapahtunut vain kasvattavassa mielessä.⁷⁷

Kyseisestä kaltoinkohtelutapauksesta kertovissa lehtikirjoituksissa todetaan kuitenkin, ettei sijaisvanhempien kuvaus pidä paikkaansa. Muut lapsen tutustuneet henkilöt kuvailevat tätä kiltiksi ja hyvätapaiseksi, minkä vuoksi kasvattivanhempien menettely on koettu tuomittavaksi. Vastaamattomaksi kysymykseksi jääkin, kuinka lapsen olisi suhtauduttu, mikäli hänet olisi todettu syylliseksi varkauksiin ja muihin rikkeisiin. Olisiko tapauksesta käyty julkinen keskustelu ollut tällöin kasvatusvanhemmille suopeampi? Ruumiillista kuria pidettiin pahankuriseksi koettujen lasten kasvatuksessa pitkään jopa välttämättömänä, minkä osoittaa myös sen käytön myöhäisempi kieltäminen koulukodeissa.⁷⁸ Julkinen mielipide saattoi lisäksi kääntyä sijoitettua vastaan, mikäli hän esimerkiksi kävi maineeltaan puhtoisen sijaisvanhemman kimppuun.⁷⁹

Käsitys rankaisemisesta on ajan kuluessa myös muuttunut. Se, mikä koetaan väkivallaksi tänä päivänä, saatettiin ymmärtää eri tavalla 1950-luvulla. Lisäksi lasten ruumiillinen rankaiseminen vanhempien puolesta kiellettiin Suomessa vasta vuonna 1983 säädetyssä laissa lapsen huollosta ja tapaamis-oikeudesta.⁸⁰ Silkkä sadismi ja äärimmilleen viedyt, alati toistuvat ruumiilliset rangaistukset tuomittiin kuitenkin jo tarkastelujakson alkuvuosina. Liian ankaraksi mielletty lapsen ruumiillinen kurittaminen oli kielletty jo keski-aikaisessa lainsäädännössä, vaikka ymmärrys kurituksesta ja sitä koskevat säädökset ovat vuosisatojen aikana vaihdelleet. Lisäksi ruumiillisen rangaistuksen mieltäminen väkivallaksi ja pahoinpitelyksi alkoi Suomessa yleistyä jo 1900-luvun alkuvuosikymmeninä. Koululaitoksen osalta ensimmäiset ruumiillisen rangaistuksen kieltävät asetukset annettiin jo 1800-luvun puolella.⁸¹

Kaltoinkohtelutapauksia käsitelleiden lehtikirjoitusten perusteella sijoitettujen lasten nykynäkökulmasta väkivaltainen ruumiillisen koskemattomuuden rikkominen on joka tapauksessa usein esitetty välttämättömänä ”vaikeimmissa” kasvatustapauksissa. Fyysiseen väkivaltaan ja ruumiillisiin rangaistuksiin on turvauduttu, kun lapsen on ajateltu olevan luonteeltaan niin hankala, ettei muita keinoja uskottu enää löytyvän. Raja yhteiskunnallisesti kielletyn ja sallitun ruumiillisen kurituksen välillä on kuitenkin häilyvä. Tähän viittaa myös *Uudessa Suomessa* 1950-luvun lopulla ilmestynyt STT:n uutisteksti, joka kertoo lastenkodissa sattuneesta kaltoinkohtelusta:

Toiselta taholta saamamme tiedon mukaan on tässä lastenkodissa hoidokkien vaikean luonteen vuoksi joskus ollut pakko käyttää vähäistä ruumiillista kuritusta ja niin lienee tapahtunut myös karkaustapausten jälkeen, joskin tällä ker-

ralla lienee lasten kehossakin havaittu remmistä aiheutuneen ruumiillisen kurituksen merkkejä.⁸²

Kuten uutinen osoittaa, remmin käyttö miellettiin rangaistusmuotona liialliseksi. Vaikkapa tukistaminen ei tätä sen sijaan välttämättä ollut. Lapsen kaikenlainen ruumiillinen kurittaminen toki kiellettiin lastenkodeissa jo 1940-luvun lopulla, mutta vielä 1970-luvulla ilmestyneessä tutkimuksessa todettiin, että toisinaan niissä tukeuduttiin edelleen vitsaan ja tukistamiseen.⁸³ Jossain määrin tällaisten rangaistusten käyttöä siis edelleen siedettiin, eikä niitä välttämättä edes ymmärretty kielletyiksi. Sallitun ruumiillisen rangaistuksen muodoille on menneisyydessä esitetty erilaisia määritelmiä lainsäädännössäkkin⁸⁴, mutta raja kielletyn ja sallitun välillä on käytännössä monesti hämärtynyt, minkä ilmi tulleet kaltoinkohtelutapauksetkin osoittavat.

Sijoitettujen lasten ääntä ja kaltoinkohtelusta kertomista lienee hiljentänyt myös se, että oletetun huonon luonteensa takia heitä on yhteiskunnassa pyritty toiseuttamaan ja leimaamaan epäluotettaviksi. Tähän on pyritty tietoisesti viranomaistenkin taholta. Esimerkiksi laitoksista karanneiden lasten kertomuksiin on kehoitettu suhtautumaan varauksella.⁸⁵ Epäluottamus on luettavissa myös sijoitettujen yleisönosastokirjoituksista, joissa usein kerrotaan vaikeudesta tulla kuulluksi oman taustan vuoksi:

Heti päästyäni laitoksesta pois menin äitini kanssa asianomaisten viranomaisten luo valittamaan laitoksen olosuhteista, mutta minua ei haluttu kuulla. Mitä syytä olisi uskoa ”sellaisessa laitoksessa” olleen ”huonotapaisen lapsen” kertomusta! Näyttää siltä, etteivät tämänkaltaiset asiat koskaan pääse päivänvaloon, eikä parannusta olosuhteisiin saada.⁸⁶

Lasten epäluotettavuuteen on vedottu myös puolustautuessa kaltoinkohtelun syytöksiä vastaan. *Työkansan Sanomat* julkaisi 1950-luvun alkupuolella poikakodin johtajan kirjoittaman vastineen entisen poikakotilaisen haastatteluun, jota lainasin edellisen luvun loppupuolella. Vastineessaan johtaja vetosi voimakkaasti haastateltavan lapsen epärehelliseen luonteeseen. Johtajan mukaan haastattelu sisälsi räikeitä valheita, eivätkä esimerkiksi poikien nälässä pitäminen sen paremmin kuin jalkojen päältä kävely pitäneet paikkaansa. Hänen mukaansa laitoksen työntekijät eivät olleet niin sokeita, ”etteivät huomaisi, jos pojan jaloille olisi astuttu piikkareilla”. Johtaja toivoikin, etteivät lehdet enää julkaisisi vastaavia ”hirmujuttuja”, ainakaan ennen

kunnollista tutkimusta. Hänen mukaansa tällainen oli vain omiaan herättämään katkeruutta lapsissa ja vanhemmissa:

[I]hmettelen suuresti, että opettajan titteliä kantava kirjoittaja tarkistamatta tietoaan lähtee levittämään tällaista sanomalehtien palstoilla. Käsitykseni mukaan tässä on kysymyksessä sairaan mielikuvituksen omaava lapsi. On otettava huomioon, että kaikki laitoksemme hoidokit ovat normaalisilta raiteiltaan suistuneita, monet enemmän tai vähemmän luonnevikaisia, joiden puheita ei voida ottaa todesta, sen olemme usein kokeneet. Tässä on ilmeisesti kysymyksessä joko tahallinen valehtelu tai mikä on uskottavampaa n.s. sankarillinen valhe, jonka taustana ovat viimepäivien tapahtumien aiheuttamat huhut.⁸⁷

Merkillepantavaa on, ettei sijoitettuihin suhtautuminen tältä osin juuri muuttunut vuosikymmenten kuluessa. Näkökannat näyttävät pikemminkin koventuneet vuosituhannen vaihdetta kohden. Verrattuna aiempaan, näyttäisi 1990-luvun ja 2000-luvun alun lehtikirjoituksissa esiintyvän useammin sijoitettujen lasten kokemuksia epäilevää sekä ruumiillisia rangaistuksia puolustelevaa ja ymmärtävää ääntä, kuten vuonna 1998 *Länsi-Savossa* ilmestynyt mielipidekirjoitus osoittaa:

[S]iltikin olen taipuvainen, puolustamatta lyömistä, puolustamaan [laitoksen nimi]. Monilta on kuohunnassa unohtunut, että paikka tekee työtä niiden hyväksi, jotka muu systeemi on jo hylännyt toivottomina tapauksina. Jossain vaiheessahan täytyy olla niin, että tarkoitus pyhittää useimmat keinoista.⁸⁸

Mistään sijoitettuihin lapsiin kohdistuneesta kritiikkiryöpystä ei 1990- ja 2000-luvuillakaan ole kysymys. Suurin osa vuodesta 1990 alkaen ilmestyneistä, tutkimukseen nostamistani kirjoituksista on aiheeseen neutraalisti suhtautuvia uutistekstejä, joissa pyritään päästämään tapauksiin liittyneitä henkilöitä aiempaa laajemmin ääneen. Oheisen lainauksen kaltaisia näkemyksiä esitetään lähinnä yleisönosasto- ja mielipidekirjoituksissa. Aiempina vuosikymmeninä ilmestyneissä yleisönosasto- tai muissa lehtikirjoituksissa lainauksessa ilmenevää sävyä on kuitenkin harvemmin havaittavissa.

Oheinen kirjoitus toistaa myös ajatusta siitä, että ruumiilliseen rankaisemiseen on jopa välttämätöntä turvautua, mikäli lapsen hankala luonne sitä vaatii. Tämä on merkillepantavaa, sillä lasten ruumiillisen kurittamisen totaalisesta kieltämisestä oli kirjoituksen julkaisuaikaan kulunut 15 vuotta.

Aiemmin ruumiinrangaistukset olivat tiettyjen rajojen puitteissa sallittuja ja niitä myös todennäköisesti lapsille annettiin, eikä oheisen kaltaisia mielipiteitä ollut tarpeen esittää. Myös laitoksissa saatettiin näin ollen turvautua väkivaltaan järjestyksen ylläpitämiseksi, vaikka ruumiillinen kuritus oli niissä virallisesti kielletty.⁸⁹

Vuoden 1983 laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta ei hävittänyt-kään kerrasta luottamusta ruumiillisen rangaistuksen kasvattavaan voimaan. Sen käyttöä puolustavat yleisönosasto- ja mielipidekirjoitukset kietoutuvat vuosisataiseen uskomukseen siitä, että paha on mahdollista piiskata lapselta. Tällaisissa kirjoituksissa katsotaan, että ruumiilliseen rangaistukseen on tietyin edellytyksin edelleen suotavaa turvautua, eikä sitä ymmärretä väkivallaksi vaan yhdeksi kasvatuksen muodoista.

Erityisesti 1990- ja 2000-lukujen lehdistö on toiminut myös kasvatusperheiden ja -laitosten puolustamisen kenttänä. Kaltoinkohtelusta syytettyjä laitoksia ja kasvatusvanhempia on puolusteltu etenkin yleisönosastopalstoilla, esimerkiksi muiden sijoitettujen toimesta. Toisinaan entiset sijoitetut ovat päässeet ääneen myös haastatteluissa. Monelle sijaishuollon piirissä olleelle kasvatuskoti on toiminut ainoana kodilta tuntuneena paikkana, ja toisinaan omaa lapsuudenkotia vastaan nostetut syytteet ovat tuntuneet jopa hyökkäykseltä: ”Kyllä viime viikolla oli vaikeaa olla töissä, kun julkinen ryöpytys alkoi. Koin asian ennen muuta hyökkäyksenä kasvatusisääni vastaan.”⁹⁰ Toisten sijoitettujen kokemuksiin on myös ollut vaikea uskoa, kuten tämä yleisönosastoteksti osoittaa:

Olen nimittäin saunonut [nimi] kanssa pikkutyttönä ja aivan turvallisin mielin. Koskaan ei ole tarvinnut pelätä häntä. Eikä hän pessyt meitä. Koen saaneeni hyvän ja turvallisen kasvatuksen häneltä. Huolenpitoa ja hellyyttä, vaikkakin lastenkodissa ei sitä paljoa näy.⁹¹

Sijoitettujen lasten rehellisyyteen kohdistuneet suuremmatkin epäilykset ovat läsnä varsinkin 1990- ja 2000-luvuilla julkaistuissa yleisönosasto- ja mielipideteksteissä. Niissä ilmenee lasten ja heidän kokemustensa vähättelyä ja puhetta siitä, etteivät lapset ymmärrä, mikä on todellista ja mikä mielikuvituksen tuotetta. Syynä ei välttämättä ole lapsen paha luonto, vaan se voi löytyä esimerkiksi hänen aikaisemmista kokemuksistaan. Sijoitettujen ajatellaan myös syyttävän lastensuojelun henkilöstöä siitä, mitä he ovat omassa kodissaan kokeneet:

Toden ja epätoden erottaminen voi olla uhrillekin hyvin vaikeaa. Huostaan otetut lapset ovat syvältä satutettuja lapsia. Heille on tehty paljon pahaa, siksi yhteiskunta on heidät huostaan ottanut. Ei rääkätty eläinkään aina tiedä, kuka sitä on lyönyt vaan luotto kaikkiin ihmisiin voi mennä. Pahoinpidelty nuori voi olla aika kykenemätön erittelemään kohtaamaansa kaltoin kohtelua. On tunnettua, että lapset ovat yleensä viimeiseen rajaan saakka lojaaleja omille vanhemmilleen, olivatpa nämä millaisia hyvänsä. Paha on helpompi sijoittaa lastenkodin pomoon kuin vanhempiin tai läheisiin. Jotkut lapset ja nuoret kokevat myös väkivallaksi miltei minkä hyvänsä rajojen asettamisen ja suuttuvat sydänjuuriaan myöten.⁹²

Teksti on katkelma *Etelä-Suomen Sanomien* lukijan mielipidekirjoituksesta. Vaikkei lapsen luontoa mainita suoranaiseksi syyksi epäluotettavuuteen, on kirjoitus silti mitä suurimmassa määrin sijoitettuja ja heidän kokemuksiinsa toiseuttava. Kirjoituksessa luodaan mielikuvaa uhrista, joka ei ymmärrä omaa kokemustaan ja projisoi sitä syyttömiin. Vaikka epäluotettavuuden nähdään syntyvän lapsen kokemusten myötä, asettaa se hänet samalla tavalla marginaaliin kuin lapsen luontaiseksi ajateltuun huonouteen ja siitä kumpuaavaan epäluotettavuuteen vetoaminenkin. Lopputulos on yhtä lailla leimaava.

Vaikkei asiaa lehdistökeskustelun pohjalta voi suoraan todentaa, lieneekin tällainen sijoitettujen ja heidän biologisten perheidensä toiseuttaminen ja marginalisointi yksi tärkeä syy kaltoinkohtelun pitkittyneeseen piilossa pysymiseen ja pysyvyyteen. Toiseuttaminen on mahdollistanut niin syytökset epärehellisyydestä kuin vetoamisen ruumiillisen rankaisemisen välttämättömyyteen. Se on monesti määrittänyt sijoitettuja lapsia jo lähtökohtaisesti. Olipa syy kotiloissa ja perhetaustassa tai vaikkapa tehdyissä varkauksissa, sijoitettujen lasten on usein nähty poikkeavan vallinneista normeista. Vasta tällaisen poikkeuksellisuuden kokemuksen myötä huostaanotto on ylipäättään koettu tarpeelliseksi.⁹³ Lehdistössä käytävällä yhteiskunnallisella keskustelulla tätä stigmaa on edelleen ylläpidetty ja se on mahdollistanut myös esimerkiksi kaltoinkohtelun puolustamisen.

Toisaalta niin 1950-luvulla kuin 2000-luvullakin sijoitettuja lapsia on myös puolustettu, kuten seuraava yleisönosastoteksti osoittaa:

Hienoilla sanoilla puolustat syylliseksi tuomittua. Sinäkö sanot niitä, jotka ilmiantoivat [nimi] valehtelijoiksi? On työntekijöiden, vanhempien ja uhrien omat kertomukset. Oletko ollut seuraamassa tapahtumia siellä lastenkodissa? -- Luuletko, ettei lapsi ymmärrä, mikä on hellyydenosoitus lohduttavalla tavalla? Minäkin yh-

dyn epäilyihisi kärjää oikeuden kyvystä käsitellä asiaa päin vastaisella tavalla kuin sinä. Ei tällaisia syytteitä nosteta ilman minkäänlaista syytä. Olipa tuomittu syytön tai syyllinen sen tietää vain hän itse. Jos on syyllinen, tuomio on naurettava.⁹⁴

2000-luvun lehdistökirjoittelu osoittaa myös sen, että lapset ja heidän läheisensä ovat aiempaa tietoisempia oikeuksistaan. Esimerkiksi vuonna 2014 apulaisoikeusasiamies teki *Etelä-Suomen Sanomien* uutistekstin mukaan erääseen lastensuojelulaitokseen tarkastuksen isän kantelun perusteella. Hänen tyttärensä oli kokenut laitoksen suorittaman tulotarkastuksen nöyryyttävänä, sillä siinä vaadittiin riisuuntumista. Apulaisoikeusasiamies jatkoi tapauksen selvittelyä.⁹⁵ Aiempina vuosikymmeninä ei tällaisia tapauksia lehtiin noussut. Sijoitettujen parempi omien oikeuksien tiedostaminen ja tunnistaminen ovatkin yksi keino kaltoinkohtelun estämiseen myös tulevaisuudessa.

Johtopäätökset

Lastensuojelun sijaishuollossa koettua kaltoinkohtelua on ympäröinyt pitkään hiljaisuus, joka juontaa juurensa ilmiön vaikeaan, traumatisoivaan ja häpeälliseksi koettuun luonteeseen. Häpeä on estänyt paitsi uhria myös sivusta seuranneita kertomasta kokemuksistaan ja havainnoistaan. Toisinaan kaltoinkohtelu on kuitenkin mennyt liian pitkälle, jolloin uhri itse tai vaikkapa naapurit ovat kertoneet siitä viranomaisille. Tätä kautta tieto kaltoinkohtelusta on monesti saavuttanut myös lehdistön.

Lehdistö on osaltaan toiminut myös suorana väylänä kaltoinkohtelun kokemusten käsittelyyn ja siitä kertomiseen. Sijoitettuna olleet henkilöt ovat toisinaan kertoneet kokemuksistaan lehdistön välityksellä, esimerkiksi yleisönosastopalstoille kirjoittamalla. Lisäksi ilmi tulleet kaltoinkohtelutapaukset ovat saattaneet osaltaan toimia katalyyttina omista kokemuksista kertomiseen. Sijoitettuna olleiden ääntä ja tarinaa on kuultu myös silloin, kun lehdet ovat tarttuneet esimerkiksi kaltoinkohtelua koskeviin oikeudenkäynteihin. Niistä julkaistut raportit osoittavat, että lapsia on pyritty kuulemaan myös viranomaistasolla.

Samalla kaltoinkohtelutapausten ympärillä käyty keskustelu on mahdollistanut myös sijoitettujen ja heidän perheidensä toiseuttamisen ja marginalisoinnin. Lehtikirjoitukset osoittavat, että sijaishuollon piiriin kuuluneet

lapset on erinäisissä yhteyksissä esitetty tai pyritty esittämään hankalina tapauksina, joiden kasvatuksessa kovat menetelmät ovat tarpeen. Lasten kaltoinkohtelua on puolusteltu ja perusteltu heidän rikollisella tai muutoin huonoksi koetulla luonteellaan tai luonnetta vääristäneillä kokemuksilla. Keinot, jotka etenkin nykyään ovat mielletävissä väkivaltaisiksi on tulkittu tai pyritty tulkitsemaan yksinomaan kasvatuksellisessa mielessä annetuiksi rangaistuksiksi. Erilaiset ruumiillisen kurin muodot ja muut vastaavat rangaistusmenetelmät on esitetty keinona lasten oletetun vaikean luonteen oikaisemiseen, johon hellemmäksi koettujen rangaistusten ei ole koettu pystyvän.

Tapausten nopeaa unohtamista lehdistössä puolestaan selittävät lehti- kirjoittelua koskevat yleiset lainalaisuudet ja esimerkiksi uutisarvon vaade. Samalla nopea unohtaminen kietoutuu kuitenkin aiheen kipeään luonteeseen. Kaltoinkohdeltujen kokemukset ja kertomukset ovat usein olleet niin vaikeita, että niistä on mieluummin oltu tietämättömiä. Ilmiö muistuttaa asian karttelua paikallisyhteisöissä ja aiheuttaa laajempaakin epäonnistumisen ja häpeän tunnetta. Kaltoinkohtelusta käyty yhteiskunnallinen keskustelu ei kuitenkaan ole ollut täysin turhaa. Se on saanut aikaan myös muutoksia. Hyvänä esimerkkinä tästä voidaan pitää ruumiillisen rangaistuksen kieltämistä lastensuojelulaitoksissa 1900-luvun puolivälissä. Keskustelun mahdollinen jatkuminen ja ilmiön entistä parempi tiedostaminen estävät kaltoinkohtelua tapahtumasta myös tulevaisuudessa.

FT Karoliina Puranen-Impola työskentelee Jyväskylän yliopiston historian ja etnologian laitoksella. Tämä artikkeli on osa Tampereen yliopistosta johdettua ja Koneen Säätiön rahoittamaa Torjutut, hiljaiset ja kuulluksi tulleet: Lasten kaltoinkohtelun kokemus sijaishuollossa ja sen julkituonnin esteet ja mahdollisuudet vv. 1950–2025 (Kuulluksi) -hanketta.

Viitteet

- 1 Kiitän *Lähihistoria*-lehden toimittajia sekä kahta anonymia arvioijaa arvokkaista neuvoista artikkelikäsitelmien hiomisessa.
- 2 Ks. esim. Hytönen et al. 2016.
- 3 Ks. myös esim. Malinen, Hytönen & Oksanen 2017.
- 4 Ks. Pulma & Turpeinen 1987.
- 5 Harrikari 2019; Hämäläinen 2007.
- 6 Hoikkala 2020; Malinen 2021; Pekkarinen 2015; Saurama 2003; Vehkalahti 2008.
- 7 Hytönen et al. 2016, 169–170.
- 8 Ks. esim. Sköld 2016, Swain et al. 2017. Lastensuojelun historia on muutoinkin kiinnostanut kansainvälistä tutkimusta, ks. esim. Daly 2014; Gardasdottir 2020; Ferguson 2007. Raportit ovat aiheuttaneet keskustelua myös valtiollisten anteeksipyyntöjen tarpeellisuudesta, ks. esim. Simonsen ja Pettersen 2015; Sköld 2015. Tematiikan pohdinta on kohdannut myös kritiikkiä, ks. esim. Smith 2008.
- 9 Ks. esim. Hytönen et al. 2016; Malinen 2021; Laitala & Puuronen 2016; Sköld 2016.
- 10 Ferguson 2007; Hytönen et al. 2016, 169–170; Malinen 2021.
- 11 Hytönen et al. 2016, 14–16.
- 12 Hytönen et al. 2016; Pulma 1987.
- 13 Löytty 2005a, 7–15; Löytty 2005b, 167–172.
- 14 ks. digi.kansalliskirjasto.fi. Ks. myös Liite 1.
- 15 Ks. esim. Pietilä 2008.
- 16 Lehdistön suhteesta yleisöön sekä sen tehtävistä ja asemasta Suomessa ks. esim. Hujanen 2007; Kärki 2004; Teikari 1981; Vuorio 2009.
- 17 Ks. esim. Pietilä 2008.
- 18 Ks. esim. Lehto 2006; Pietilä 2008.
- 19 Pöysä 2015.
- 20 Lisäksi keskitin analyysin sanoma- ja aikakauslehdissä ilmestyneisiin teksteihin, rajaten esimerkiksi ammattilehdistön tutkimuksen ulkopuolelle.
- 21 Kuviot on muodostettu kansalliskirjaston digiarkiston hakukoneen avulla. Hakukone tunnistaa sanoja samoilta sivuilta ja osumia saattaa tulla, vaikkei tietty kirjoitus sisällä molempia hakusanoja. Esimerkiksi lastensuojelulaitoksia koskevat työpaikkailmoitukset ovat nousseet hakujen tuloksiksi silloin, kun lehdessä mainitaan samalla sivulla sana kasvatus, ks. lisää digi.kansalliskirjasto.fi.
- 22 Harrikari 2019, 251–257; Hoikkala 2020, 103–105; Saurama 2002, 234–236.
- 23 Ks. esim. Hufvudstadsbladet 2.7.1964, 2; Hufvudstadsbladet 6.8.1966, 7; Kansan Uutiset 8.12.1966, 5; Länsi-Savo 8.4.1966, 12; Nya Pressen 14.1.1967, 11.
- 24 Ks. esim. Hufvudstadsbladet 26.5.1964, 1, 20; 29.5.1967, 3; 11.11.1968, 12.
- 25 Vähäisempiä osumia voi selittää myös sijaishuoltoon liittyvän termistön kehitys tarkastelulla aikavälillä. Esimerkiksi etuliite ”kasvatti-” on sittemmin korvaantunut etuliitteellä ”sijais-”. Rajauksellisista syistä ja tutkimusaineiston laajuuden vuoksi termistön mahdollisia muutoksia ei kuitenkaan ole tässä tutkimuksessa huomioitu.
- 26 Mäntylä 2008, 180–197; Pietilä 2008, 473.
- 27 Toimittajien arkeen on saattanut kuulua esimerkiksi poliisikierrosten soittelua ja suhteiden ylläpitoa poliisiin, ks. esim. Kurvinen 2013, 214.

- 28 Ks. esim. Harrikari 2019; Hoikkala 2020; Hytönen et al. 2016; Saurama 2002.
- 29 Harrikari 2019, 253; Malinen 2021.
- 30 Vapaa Sana 1.6.1951, 7.
- 31 Ks. myös esim. Vapaa Sana 9.1.1948, 5.
- 32 Ks. esim. Vapaa Sana 1.6.1951, 7; 27.2.1948, 1 ja 4.
- 33 Ks. esim. Helsingin Sanomat 5.2.1949, 13; 20.3.1953, 15; 25.3.1953, 20.
- 34 Ks. esim. Työkansan Sanomat 16.8.1951, 2.
- 35 Vapaa Sana 27.4.1948, 4; 1.7.1948, 8; 18.9.1948, 1 ja 5.
- 36 Lohi 2003, 48–51.
- 37 Ks. esim. Helsingin Sanomat 19.2.1948, 7; Länsi-Savo 13.1.1948, 1 ja 4; Suomen Sosialidemokraatti 16.1.1948, 1; Åbo Underrättelser 19.2.1948, 1; Hufvudstadsbladet 15.1.1948, 4.
- 38 Ks. esim. Uusi Suomi 1.11.1952, 9.
- 39 Ks. esim. Suomen Sosialidemokraatti 20.2.1953, 4.
- 40 Harrikari 2004, 256; Hytönen et al. 2016, 35, 87–88.
- 41 Työkansan Sanomat 18.9.1951, 4.
- 42 Vapaa Sana 27.2.1948, 1 ja 4.
- 43 Länsi-Savo 4.2.1950, 5.
- 44 Laatokka 4.2.1950, 2; Länsi-Savo 4.2.1950, 5; Hangö 2.2.1950, 1.
- 45 Suomen Sosialidemokraatti 11.11.1959, 8. Tapaukseen tarttuivat myös esim. Hufvudstadsbladet 25.10.1959 ja Syd-Österbotten 27.10.1959.
- 46 Daly 2014, 90; Malinen 2021, 47.
- 47 Vapaa Sana 2.6.1954, 4.
- 48 Hytönen et al. 2016, 107.
- 49 Ks. esim. Helsingin Sanomat 15.10.1948, 8.
- 50 Helsingin Sanomat 15.1.1956, 17.
- 51 Helsingin Sanomat 28.7.1955, 5 ja 9.
- 52 Ks. esim. Helsingin Sanomat 28.7.1955, 5 ja 9; Jakobstads Tidning 29.7.1955; Österbottningen 29.7.1955, 2.
- 53 Hytönen et al. 2016, 85.
- 54 Harrikari 2015; Pulma 1987; Koskivirta 2017.
- 55 Huttunen et al. 2015; Koskivirta 2017.
- 56 Ilta-Sanomat 23.5.1970, 1 ja 20.
- 57 Laurén ja Malinen 2022.
- 58 Laurén ja Malinen 2022, 206–209.
- 59 Hytönen et al. 2016, 108.
- 60 Ks. esim. Helsingin Sanomat 27.8.1959, 3 ja 16.9.1959 13; Hufvudstadsbladet 26.8.1959, 4.
- 61 Kansan Uutiset 22.8.1961, 9.
- 62 Työkansan Sanomat 16.4.1953, 4.
- 63 Helsingin Sanomat 25.3.1953, 20.
- 64 Hytönen et al. 2016, 40.
- 65 Vehkalahti 2008, 163–168.
- 66 Hytönen et al. 2016, 78–83.
- 67 Helsingin Sanomat 20.3.1953, 15.
- 68 Suomen Sosialidemokraatti 8.10.1948, 3.

- 69 Tapausta puitiin myös useissa ruotsinkielisissä lehdissä, ks. esim. Jakobstads Tidning 1.8.1951, Ny Tid 2.8.1951, Nya Pressen 5.7.1951, Hufvudstadsbladet 6.7.1951.
- 70 Työkansan Sanomat 11.8.1951, 1 ja 4.
- 71 Työkansan Sanomat 11.8.1951, 1 ja 4.
- 72 Työkansan Sanomat 16.8.1951, 1.
- 73 Ks. esim. Helsingin Sanomat 20.2.1953, 6; Hufvudstadsbladet 18.8.1951, 3; Uusi Suomi 21.9.1951, 5; Etelä-Suomen Sanomat 22.9.1951, 5.
- 74 Harrikari 2018, 17–18; Hoikkala 2020, 86; Husa 1995; Ojakangas 1998, 61.
- 75 Bergenlöv 2009; Harrikari 2019; Husa 1995; Hytönen et al. 2016, 87–88; Häggman 1994, 141–143; Maguire ja O Cinneide 2005; Puranen-Impola 2022, 115; Rowbotham 2017.
- 76 Bergenlöv 2009; Häggman 1994, 143.
- 77 Helsingin Sanomat 15.10.1948, 8.
- 78 Harrikari 2004; Hoikkala 2020, 86.
- 79 Ks. esim. Helsingin Sanomat 7.6.1959, 5; Kansan Uutiset 6.6.1959, 8.
- 80 Suomen säädöskokoelma 8.4.1983; Harrikari 2019, 293; Hytönen et al. 2016, 87–88; Saurama 2002, 115.
- 81 Harrikari 2004; Harrikari 2019, 55, 71, 77–78; Hoikkala 2020, 86; Puranen-Impola 2022.
- 82 Uusi Suomi 24.10.1959, 12.
- 83 Hytönen et al. 2016, 35–36.
- 84 Ks. esim. Harrikari 2019.
- 85 Hytönen et al. 2016, 84.
- 86 Helsingin Sanomat 25.3.1953, 20.
- 87 Työkansan Sanomat 16.8.1951, 2.
- 88 Länsi-Savo 15.12.1998, 10.
- 89 Ks. esim. Hytönen et al. 2016, 41.
- 90 Länsi-Savo 18.5.1998, 4.
- 91 Etelä-Suomen Sanomat, 25.11.2006, 4.
- 92 Etelä-Suomen Sanomat, 21.11.2006, 4.
- 93 Ferguson 2007; Harrikari 2004; Hytönen et al. 2016, 29; Niiranen 2021; Ojakangas 1998, 173; Pekkarinen 2010; Pekkarinen 2015; Saurama 2002, 24–26.
- 94 Etelä-Suomen Sanomat 23.11.2006, 4.
- 95 Etelä-Suomen Sanomat 23.12.2014, 5.

Lähteet

Internet-lähteet

Kansalliskirjasto, "digi.kansalliskirjasto.fi", haettu 15.10.2023. <https://digi.kansalliskirjasto.fi/etusivu>

Lait ja asetukset

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta, Suomen säädöskokoelma 8.4.1983, 361/1983.

Kirjallisuus

- Bergenlöv, Eva. *Drabbade barn: Aga och barnmisshandel i Sverige från reformationen till nutid*. Lund: Nordic Academic Press, 2009.
- Daly, Kathleen. *Redressing Institutional Abuse of Children*. New York: Palgrave Macmillan, 2014.
- Ferguson, Harry. "Abused and Looked After Children as 'Moral Dirt': Child Abuse and Institutional Care in Historical Perspective." *Journal of Social Policy* 36, no. 1 (2007): 123–139. DOI: 10.1017/S0047279406000407
- Garðasdóttir, Ólöf. "Disobedient Boys and Promiscuous Girls." *Scandinavian Journal of History* 45, no. 2 (2020): 238–261. DOI: 10.1080/03468755.2020.1728375
- Harrikari, Timo. *Alaikäisyys ja rikosoikeudellisuuden muuttuvat tulkinnat suomalaisessa lainsäätämiskäytännössä*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 2004.
- Harrikari, Timo. *Lastensuojelun historia. Tutkielma oikeussäätelystä, kulttuurisista kerrostumista ja hallinnan murroksista*. Tampere: Vastapaino, 2019.
- Hoikkala, Susanna. *Historiallinen tapaustutkimus lastensuojelulaitoksen rajoittamis- ja kurinpitokäytännöistä 1950–2000*. Helsinki: Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCA, 2020.
- Hujanen, Erkki. *Lukijakunnan rajamailla. Sanomalehden muuttuvat merkitykset arjessa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 2007.
- Husa, Sari. "Pitääkö pahaa piiskata?" *Kasvatus* 26, no. 4 (1995): 359–372.
- Huttunen, Marjukka, Marita Husso ja Johanna Hietämäki. "Sukupuoliero parisuhdeväkivallan yleisyydessä ja sen havaitsemisessa lasten ja nuorten näkökulmasta." *Janus* 23, no. 4 (2015): 369–386.
- Hytönen, Kirsi-Maria, Antti Malinen, Paula Salenius, Janne Haikari, Pirjo Markkola, Marjo Kuronen ja Johanna Koivisto. *Lastensuojelun sijaishuollon epäkohdat ja lasten kaltoinkohtelu 1937–1983*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, 2016.
- Häggman, Kai. *Perheen vuosisata. Perheen ihanne ja sivistyneistön elämäntapa 1800-luvun Suomessa*. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura, 1994.
- Hämäläinen, Juha. *Lastensuojelun kehityslinjoja. Tutkimus Suomen lastensuojelun aatepohjasta ja oppihistoriasta*. Kuopio: Snellman-instituutti, 2007.
- Koskivirta, Anu. "Lethal Chastisement of Children in Pre-Industrial Finland (ca 1700–1860): Reasons, Practices and Control." Teoksessa *Interpersonal violence: Differences*

- and Connections*, toimittanut Marita Husso, Tuija Virkki, Marianne Notko, Helena Hirvonen ja Jari Eilola, 46–66. London: Routledge, 2017.
- Kurvinen, Heidi. "En mä oo mies enkä nainen, mä oon toimittaja". *Sukupuoli ja suomalainen toimittajakunta 1960- ja 1970-luvulla*. Oulu: Oulun yliopisto, 2013.
- Kärki, Anita. *Sivusta seuraten. Sanomalehti lukijoiden kertomuksissa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 2004.
- Laitala, Marjo ja Vesa Puuronen. *Yhteiskunnan tahra? Koulukotien kasvattien vaietut kokemukset*. Tampere: Vastapaino, 2016.
- Laurén, Kirsi ja Antti Malinen. "Shame and Silences: Children's Emotional Experiences of Insecurity and Violence in Postwar Finnish Families." *Social History* 46, no. 2 (2021): 193–220. DOI: 10.1080/03071022.2021.1892314
- Lehto, Keijo. *Aatteista arkeen. Suomalaisten seitsenpäiväisten sanomalehtien linjapereiden synty ja muutos 1971–2005*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 2006.
- Lohi, Tuomas. "Totu sitä sallimahan, mik' ei parkuen parane". *Suomen johtavan sanomalehdistön suhtautuminen Urho Kekkoseen 1944–1956*. Oulu: Oulun yliopisto, 2003.
- Löytty, Olli. "Johdanto. Toiseuttamista ja tilakurittomuutta." Teoksessa *Rajanylityksiä. Tutkimusreittejä toiseuden tuolle puolen*, toimittanut Olli Löytty, 7–24. Helsinki: Gaudeamus, 2005a.
- Löytty, Olli. "Toiseus. Kuinka tutkia kohtaamisia ja valtaa." Teoksessa *Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta*, toimittaneet Anna Rastas, Laura Huttunen ja Olli Löytty, 161–189. Tampere: Vastapaino, 2006b.
- Maguire, Moira J. ja Séamus Ó Cinnéide "'A Good Beating Never Hurt Anyone': The Punishment and Abuse of Children in Twentieth Century Ireland." *Journal of Social History* 38, no. 3 (2005): 635–652. DOI: 10.1353/jsh.2005.0023
- Malinen, Antti, Kirsi-Maria Hytönen ja Johanna Oksanen. "Lastensuojelun hallinnosta sen tekijöiden, kohteiden ja kokemusten historiaan." *Kasvatus ja aika* 11, no. 1 (2017): 84–100.
- Malinen, Antti. "'Eleven Old Boys Crying Out for Revenge': Emotional Dynamics in Care-leavers' Efforts to Seek Justice, Case Study of the Palhoniemi Reform School 1945–1946." *No Foundations: An Interdisciplinary Journal of Law and Justice* 18, (2021): 40–71.
- Mäntylä, Jorma. *Journalistin etiikka*. Helsinki: Gaudeamus, 2008.
- Niiranen, Anna. "'Ankaranlaatuinen toimenpide'. Huostaanottokysymys Huoltaja-lehdessä 1957–1970." *Janus* 29, no. 4 (2021): 405–412. DOI: 10.30668/janus.107479
- Ojakangas, Mika. *Lapsuus ja auktoriteetti. Pedagogisen vallan historia Snellmanista Koskenniemeen*. Helsinki: Tutkijaliitto, 1997.
- Pekkarinen, Elina. *Stadilaispojat, rikokset ja lastensuojelu. Viisi tapaustutkimusta kuudelta vuosikymmeneltä*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 2010.
- Pekkarinen, Elina. "Näkymättömiksi suojellut lapset." Teoksessa *Salattu, hävetty, vaiettu. Miten tutkia piilossa olevia ilmiöitä*, toimittaneet Antti Häkkinen ja Mikko Salasuo, 264–300. Tampere: Vastapaino, 2015.
- Pietilä, Jyrki. *Kirjoitus, juttu, tekstielementti. Suomalainen sanomalehtijournalismi juttutyyppeiden kehityksen valossa printtimedian vuosina 1771–2000*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 2008.

- Pulma, Panu ja Oiva Turpeinen. *Suomen lastensuojelun historia*. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto, 1987.
- Pulma, Panu. "Kerjuuluvasta perhekuntoutukseen. Lapsuuden yhteiskunnallistuminen ja lastensuojelun kehitys Suomessa." Teoksessa *Suomen lastensuojelun historia*, toimittaneet Panu Pulma ja Oiva Turpeinen, 9–266. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto, 1987.
- Puranen-Impola, Karoliina. *Kurinalaistamisen ja kategorisoinnin keino. Rangais-
tuskäytänteet seitsemässä suomalaisessa oppikoulussa 1905–1925*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 2022.
- Pöysä, Jyrki. *Lähiluvun tieto. Näkökulmia kirjoitetun muistelukerronnan tutkimukseen*. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura, 2015.
- Rowbotham, Judith. "When to Spare the Rod? Legal Reactions and Popular Attitudes Towards the (In)appropriate Chastisement of Children, 1850–1910." *Law, Crime and History* 7, no 1 (2017): 98–125.
- Saurama, Erja. *Vastoin vanhempien tahtoa*. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus, 2002.
- Simonsen, Eva ja Karen-Sofie Pettersen. "The Politics of Apology: The Norwegian Case." Teoksessa *Apologies and the Legacy of Abuse of Children in 'Care': International Perspectives*, toimittaneet Johanna Sköld ja Shurlee Swain, 114–123. New York: Palgrave Macmillan, 2015.
- Sköld, Johanna. "Apology Politics: Transnational Features." Teoksessa *Apologies and the Legacy of Abuse of Children in 'Care': International Perspectives*, toimittaneet Johanna Sköld ja Shurlee Swain, 13–26. New York: Palgrave Macmillan, 2015.
- Sköld, Johanna. "The Truth About Abuse? A Comparative Approach to Inquiry Narratives on Historical Institutional Child Abuse." *History of Education* 45, no. 4 (2016): 492–509. DOI: 10.1080/0046760X.2016.1177607
- Smith, Mark. "Historical Abuse in Residential Child Care: An Alternative View." *Practice* 20, no. 1 (2008): 29–41. DOI: 10.1080/09503150701872265
- Swain, Shurlee, Katie Wright ja Johanna Sköld. "Conceptualising and Categorising Child Abuse Inquiries: From Damage Control to Foregrounding Survivor Testimony." *Journal of Historical Sociology* 31, no. 3 (2018): 282–296. DOI: 10.1111/johs.12176
- Teikari, Erkki. "Sanomalehdistön tehtävät." Teoksessa *Sanomalehdistö Suomessa*, toimittanut Esko Salminen, 58–76. Espoo: Weilin + Göös, 1981.
- Vehkalahti, Kaisa. *Daughters of Penitence: Vuorela State Reform School and the Construction of Reformatory Identity, 1893–1923*. Turku: Turun yliopisto, 2008.
- Vuorio, Kaija. *Sanoma, lähettäjä, kulttuuri, Lehdistöhistorian tutkimustraditiot Suomessa ja median rakennemuutos*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 2009.

Liitteet

Liite 1: Lehdet, joissa ilmestyneisiin kirjoituksiin analyysi perustuu.

ISSN/NBN	Lehti	Digitointi kattoi aineistoa kootessa vuodet	Ilmestynyt vuosina
0355-6913	Aamulehti	1881 - 1939, 1940 - 1946, 2017 - 2021, 2022 - 2023	1881 - 2023
0789-8274	Arbetarbladet	1971 - 2009	1971 - 2009
1457-4292	Björneborgs Tidning	1872 - 1965	1872 - 1965
0359-5056	Etelä-Suomen Sanomat	1914 - 1939, 1940 - 2021, 2022 - 2023	1914 - 2023
1458-0780	Hangö	1941 - 1945, 1955 - 1971	1941 - 1972
0789-8193	Hangötidningen	1972 - 2020	1972 - 2023
0355-2047	Helsingin sanomat	1904 - 1939, 1940 - 1972, 2017 - 2021, 2022 - 2023	1904 - 2023
0356-0724	Hufvudstadsbladet	1864 - 1949, 1950 - 2005, 2016 - 2021, 2022	1864 - 2023
0355-2055	Ilta-Sanomat	1932 - 1939, 1940 - 1979, 2017 - 2021, 2022	1932 - 2023
0359-5064	Itä-Häme	1927 - 1939, 1940 - 1957, 2015 - 2021, 2022 - 2023	1927 - 2023
0782-5528	Jakobstads Tidning	1937 - 1949, 1950 - 2008	1937 - 2008
1458-090X	Kaiku	1877 - 1939, 1940 - 1945	1877 - 1949
0356-1356	Kaleva	1899 - 1939, 1940 - 1946, 2015 - 2021, 2022 - 2023	1899 - 2023
0357-1521	Kansan uutiset	1956 - 1967, 2016 - 2021, 2022	1956 - 2023
0788-8325	Keskipojanmaa	1917 - 1939, 1954, 2017 - 2021, 2022	1917 - 2023
1458-2295	Laatokka	1917 - 1946	1917 - 1946
fk10252	Laatokka	1949 - 1951	1949 - 1951
0356-1623	Länsi-Savo	1917 - 1939, 1940 - 2021, 2022 - 2023	1917 - 2023
0355-3787	Maaseudun Tulevaisuus	1916 - 1939, 1940 - 2021, 2022 - 2023, 1921 - 1939, 1940 - 2021, 2022 - 2023	1916 - 2023
fk15603	Nivala	2017 - 2021, 2022	1949 - 2023
1456-0526	Ny Tid	1947 - 1949, 1950 - 1958	1947 - 1958
fk11688	Nya Pressen	1945 - 1949, 1950 - 1974	1945 - 1974
fk10453	Sisämaa-Laatokka	1946 - 1949	1946 - 1949
0039-5552	Suomen Kuvalehti	1916 - 1939, 1940 - 2001, 2015 - 2021, 2022	1916 - 2023
0355-9440	Suomen Sosialidemokraatti	1918 - 1939, 1940 - 1966	1918 - 1988
0789-8363	Syd-Österbotten	1921 - 1949, 1950 - 1980	1903 - 1980
1458-8579	Tammerfors Aftonblad	1916 - 1949, 1950 - 1972	1916 - 1972
fk14798	Työkansan sanomat	1945 - 1956	1945 - 1956
0355-5461	Uusi Suomi	1919 - 1991	1919 - 1991
fk14856	Vapaa sana	1944 - 1956	1944 - 1956
0356-1844	Vasabladet	1921 - 1949, 1950, 1959 - 1962, 1971 - 2005, 2017 - 2021, 2022	1856 - 2023
0782-6559	Västra Nyland	1889 - 1949, 1950, 1956 - 1958, 1964 - 1969, 1980 - 2005, 2017 - 2021, 2022	1889 - 2023
0355-9149	Åland	1891 - 1949, 1950, 1980 - 2021, 2022	1891 - 2023
0785-398X	Åbo Underrättelser	1824 - 1827, 1829 - 1920, 1921 - 1949, 1950, 1965 - 1966, 1980 - 2021, 2022	1824 - 2023
0356-3553	Österbottningen	1898 - 1949, 1950, 1952 - 1958, 1964 - 1967, 1970, 1980 - 2008	1898 - 2008